

Q. D. B. V.

DISSERTATIO INAUGVRALIS

DE

TRANSLATIONE IVRIVM
SYMBOLICA

EX VARIO ITEMQVE ET IVRE NORICO

IN

CELEBERRIMA ACADEMIA ALTORFINO NORICA

A V C T O R I T A T E

MAGNIFICI ICTORVM ORDINIS

P R O G R A D V

LICENTIA TVRAE

AD DIEM VI. IVN. ANNO MDCCXLVIII

VENTILATIONI PVBLICAE

PROPOSITA

A

CHRISTOPHORO FRIDERICO DANNREVTHER

NORIMBERGENSI

A L T O R F I I

TYPIS IOH. GEORGII MEYERI ACAD. TYPOGR.

SACRI ROMANI IMPERII
LIBERAE REIPUBLICAE NORIMBERGENSIS
PERILLVSTRIBVS
SENATVS MEMBRIS
PATRIBVSQVE PATRIAE
CONSCRIPTIS OPTIMIS
DOMINIS AC MAECENATIBVS SVIS
INDVLGENTISSIMIS
DEBITAQVE ANIMI OBSERVANTIA
APPRIME DEVENERANDIS
QVALECVNQVE HOC
SPECIMEN SYMBOLICO IVRIDICVM
IN PERENNATVRAE PIETATIS
AC DEVOTIONIS TESSERAM
ET SYMBOLVM
SACRVN ESSE VOLVIT ET DEBVIT
AVCTOR.

CAP. I.

GENERALIA

DE TRANSLATIONE IURIVM
SYMBOLICA.

§. I.

mnis iurisprudencia versatur in iuribus et ICTus nunquam rem aliquam contemplatur sine iure intuitu rei competente. Consideratio igitur rerum corporalium, quatenus sunt tales, plane non pertinet ad iurisprudenciam, sed potius ad philosophiam naturalem et physicam. Attamen notissima in iure occurrit distinctio inter res corporales et incorporales, quam ICTi ex philosophia Stoica perperam in iurisprudenciam induxerunt (1). Definiunt res corporales, quod illae tangi, et res incorporales, quod non tangi possint (2): sed hic conceptus paulo obscurior mihi quidem videtur. Ius potius in-

terdum consideramus vel simul cum obiecto, cui inhaeret et cum re ipsa et tunc considerationem rei corporalis instituimus; vel contemplamur meram facultatem moralem, quae nobis competit, abstrahendo ab omni re corporali sive obiecto inhaesivo, et tunc consideramus rem tanquam incorporalem. In iure itaque dicuntur consistere res incorporales, quoniam nullum corpus habent neque sensu corporeo sed intellectu iuris tantum percipiuntur.

(1) NOODT. *probabil. L. II. obs. 3.* Sic SENECA epist. 57. *Quod est, inquit, in has species divido, ut sint corporalia, aut incorporalia. Nihil tertium est.* (2) *pr. Inst. de reb. corp.*

§. II.

Quamvis autem res incorporales sive iura sint entia moralia, quae a posteriori tantum in sensus incurrun; ideo tamen non sunt mera figmenta intellectus nec entia rationis ficta (3): haec enim praeter id, quod cognoscuntur, nullam essentiam habent suumque esse intellectui tantum debent. Iura vero, de quibus hic fermo est, utique vera gaudent essentia et omnino, uti alia accidentalialia, ad entia realia sunt referenda, quum praeter cogitationem in rerum natura deprehendantur et a iure aliquo modo existentiam suam habere dicantur (4). Immo in maiori saepius pretio iura habentur, quam res corporales.

(3) Vti tamen putat DONELL. *L. V. Comm. 1.* (4) BACHOV. *ad tit. I. de reb. corp. n. 2.*

§. III.

Res corporales subdividuntur in mobiles et immobiles, quae distinctio, quia pleraque in iure nostro huic divisioni sunt accommodata, ob maximum eius usum

usum etiam per analogiam rebus incorporalibus applicatur. Quum vero in res incorporales proprie loquendo talis affectio non cadat, quippe in quibus nec mobilitas nec immobilitas per se deprehenditur, iura, actiones et obligationes vocabulo mobilium et immobilium proprie non continentur (5). Regulariter itaque sub nomine mobilium et immobilium tantum res corporales et his inhaerentia iura realia intelliguntur, non vero nomina, iura personalia et actiones (6). Sed quum Germanis illa distinctio inter res corporales et incorporales obscura esset, iique iura tanquam accessoria *der liegenden und fahrenden Haabe* considerarent, in oppignorationibus sub bonis omnibus, quae per *liegend und fahrend* explicantur, etiam iura subintelliguntur (7).

(5) l. 15. §. 2. D. de re iudic. l. 7. §. 4. D. de pecul. l. un. §. 7. C. de rei uxori. act. l. 2. C. de quadr. praeser. (6) l. 79. §. 1. de Leg. 3. CARPZOV. dec. 102. (7) HEINECC. Elem. I. Germ. L. II. §. 31.

§. IV.

Quum dominium sit ius in re, quo res corporalis ita nobis propria est, ut alios ab usu huius rei possimus excludere: patet proprie dominium iuris dici non posse. Attamen, quia ea, quae de rebus corporalibus praedicantur, improprie ad res incorporales applicari possunt, iura quoque in dominio esse dicuntur (8). Vnde in genere dominium definiri potest, quod sit ius proprium de re aliqua disponendi pro arbitrio suo, quo in significato latiori etiam res incorporales dominio subiiciuntur (9). Germani exinde dominium quoque in rebus incorporalibus constituebant, et ea, quae in dominio (10) sunt, nunquam ab illis, quae in bonis sunt, distinguebant (11).

(8) Strictiori vero significato Icti *Rom.* res corporales in *dominio*, incorporales autem in *bonis* esse voluerunt, *l. 49. de V. S.* (9) *l. 70. §. 1. de V. S.* (10) HAHNIVS equidem in *Observ.* ad WESENB. *tit. de divis. rer. n. 4.* contra BACHOVIVM subtili modo rerum incorporaliū dominium negare conatur, et potius ius circa rem esse asserit. Sed EYBEN *Obs. ad Inst. disqu. 6. obs. 8.* HAHNII inutilem subtilitatem refellit, et dominium rerum incorporaliū demonstrat. Vid. THOMASII *not. ad ff. de rer. div. p. 30. et nov. addit. ad HVBERI prael. Inst. de rer. div. n. 12. 13.* (11) HEINECC. *Elem. I. G. L. II. §. 31.*

§. V.

Traditio est modus acquirendi dominium derivativus, quo res corporales in alterum acceptantem transferuntur. Proprie igitur traditio rebus corporalibus transmittendis convenit. Sed cum ea, quae proprie de rebus corporalibus praedicantur, ad res incorporales per analogiam applicentur: etiam rebus incorporalibus traditio tribuitur, sed impropria et analogica; patientia scil. ut alter ius exerceat, loco traditionis habetur (12). Et hic modus naturae rerum incorporaliū maxime convenit et tantum obiecto aberrat a traditione corporali, ac comprehenditur etiam sub generali termino traditionis.

(12) *l. 3. pr. de usufr. l. 20. de servit. l. 6. §. 1. si servit. vind. l. 3. §. 2. de act. emt.*

§. VI.

Iura sunt in dominio (§ IV.), dominium vero comprehendit facultatem alienandi, unde et iura alienari possunt, quatenus scil. nobis sunt acquisita, et exercitium eorum vel pactis aut legibus publicis non sit restrictum. Per alienationem vero transfertur dominium in alterum, unde et is, qui iura in alium transfert, dominus esse debet, et nemo plus iuris in alterum transferre potest, quam ipse habet.

§. VII.

§. VII.

Traditio in genere nunquam transfert dominium, nisi praecedat titulus ad transferendum dominium habilis (13), et cum iura quoque in dominio sint ac in alterum transferri possint (§. VI.) : necesse est, ut etiam in transferendo iurium dominio titulus habilis adesse debeat. Ex titulo enim animus transferendi cognoscitur et traditio sequitur naturam tituli. Vt itaque in alterum iuris dominium transeat, in tradente requiritur voluntas de dominio transmittendo, scil. patientia et scientia, quod alter ius exerceat, et in accipiente animus dominium acquirendi, qui cognoscitur ex apprehensione et exercitio iuris translati.

(13) l. 31. D. de acqu. rer. dom.

§. VIII.

Symbola mihi denotant notas corporales, quibus iura nobis competentia repraesentantur, et *actus*, quo talia symbola adhibentur, dicitur *symbolicus*. A *signis* differunt ut species a genere, ita, ut omne *symbolum* quidem sit *signum*, sed non omne *signum* *symbolum*. Hisce symbolis, ut aliis signis, sua natura nulla vis significandi inest, sed eorum significatus ab arbitrio humano dependet, unde etiam eodem modo ac verba signa arbitraria dici possunt (14).

(14) Symbolorum nomine alias etiam veniunt apophthegmata et dicta heroica, item confessiones fidei publicae, unde et symbola apostolica habemus, sed hos et alios significatus hic excludo, et tantummodo moneo, quod symbola saepius in iure praesertim ceremoniarum nomine comprehendantur. CRAMERI Orat. de Icto inventore EVERH. OTTO in Iurispr. symb. Ex. 1. c. 1. Qui vero plures symbolorum significatus nosse desiderat, adeat VOSSIUM de trib. symb.

c. 9. §. 16. *seqq.* OTTONIS *cit. Jurispr. symbol. Ex. 1. c. 2.* CRVSII *Symbolothecam doctam, cui inserta GEISLERI disp. de symbolis five Leib-Sprüchen et WEISSII Manipul. symbol. Lips. 1721. 4to. §. 4. §. 6. CALEPINI diction. v. symbolum.*

§. IX.

Haecce symbola primo quidem intuitu rebus corporalibus transferendis convenire videntur, sicut leges etiam de symbolis agentes potissimum respiciunt rem corporalem (15), attamen iura ideo minime non sunt excludenda. Symbola enim sunt signa, quibus nobis res aliae vel iura nobis competentia repraesentantur; iura vero per se et sua natura in sensus non incurrunt, opus igitur est, ut illa per alia obiecta nobis repraesententur, quo appareat, mihi hoc vel illud ius competere. Immo et leges civiles Rom. non plane silent de symbolis in rerum incorporalium translatione adhibitis (16).

(15) vid. l. 74. D. de contr. emt. l. 1. §. 21. D. de acqu. vel am. poss.

(16) Vti patet ex l. 59. D. de Leg. III. l. 44. D. de Leg. I. l. 2. C. quae res pign. obl.

§. X.

Finis itaque symbolorum est, ut mihi repraesentent iura competentia. Exinde, si symbola adesse video, idem erit, ac si ipsum ius, quod mihi repraesentant, adesse cognoscerem. Signatum enim cognosci ex signis, affirmant Icti; et qui signum non habet, ei nec res signata competit, quod tamen aliquo modo suas patitur exceptiones (17). Maxime igitur fini suo repugnant symbola, si tantum lusus gratia interveniunt, vel ex errore adhibentur, neutiquam enim symbola tali modo comparata iura competentia mihi in mentem revocare possunt.

(17) Sic

(17) Sic enim v. c. a defectu furcae non valet argumentum ad defectum iurisdictionis criminalis.

§. XI.

In transferendis itaque iuribus symbola adhiberi possunt, immo in rebus incorporalibus ob eorum naturam adhibitio symbolorum magis videtur necessaria, quam in traditione rerum corporalium, ubi tantum utiliter ad circuitus evitandos adhibentur. Quis enim tam distincte res incorporales in abstracto sibi repraesentare potest, nisi ex certis signis ius competens cognoscat? Hinc iura nobis traduntur, quando loco rei incorporalis nobis aliqua res corporalis porrigitur. *Symbolica igitur traditio iurium* nil aliud est, quam actus, quo iura per symbola repraesentata in alterum transferuntur.

§. XII.

Haec symbolica iurium translatio species est traditionis impropriae. Impropria autem traditio veritatem imitatur ac veros producit effectus; fictio enim in casu ficto idem operatur, quod veritas in casu vero. Quis itaque negabit, illi, cui ius per symbola traditum est, ius vere traditum esse? Traditio igitur iurum per symbola eundem cum vera habet effectum, et quicquid traditione vera transferri nequit, illud nec symbolice tradi potest.

§. XIII.

Effectus ergo traditionis est acquisitio domini, quamvis iure naturali non requiratur traditio, illud enim ad alienationem nihil requirit, nisi voluntatem domini (18). Solennitates autem, quas ius nat. non determinat, ad probandam translationis voluntatem

leges positivae ad evitandas fraudes introduxerunt. Ex iure igitur civili introductum est, ut ad dominium transferendum traditio accedat (19). Sed et haec non semper sufficiebat ad rerum et iurium plenariam alienationem; nam apud *Romanos* pariter atque alias gentes insuper introductum fuit, ut solenniter et in iure praesertim iurium et immobilium fieret translatio (20), qua in alienatione iudiciali vel symbola vel solennia verba adhibebant. Sic olim apud *Romanos* usitata erat in iure cessio et translatio actionis in alterum solennis, qui ritus ita peragebatur, ut dominus cederet, is, cui cedebatur, vindicaret, et praetor addiceret (21). Hae autem iuris *Rom.* solennitates cum distinctione domini *quiritarii* et in *bonis* iure Codicis sublatae sunt (22). Apud *Germanos* vero praecipue in usu erat *effestucatio* (23), qui erat actus, quo immobilia solenniter in iudiciis per symbola transferebantur. *Effestucabantur* autem potissimum res corporales et praedia; attamen et illa, quae proprie immobilia non sunt, iuris tamen intellectu talia habentur, *effestucationem* requirebant, ut *servitutes*, *iura praediorum*, *hereditaria* aliaque *iura*, cum et ea ad illorum instar in patrimonio nostro existerent (24). Immo habemus quoque exempla de *iuribus advocatiae*, *dignitatibus* et aliis *iuribus effestucatis* (25), de quibus vid. C. II. §. XX. Translationem igitur rerum immobilium et iurium solenni resignationis et investiturae actu in *Germania* factam fuisse, non solum ex his exemplis, sed etiam ex *Iure Prov. Sax. L. I. art. 34. 52.* et *L. II. art. 30.* et ex *Iure Weichb. art. 20.* apparet.

(18) §. 40. I. de R. D. GROTIUS de I. B. et P. L. II. c. 6. §. 1. n. 2.

c. 8. §. 25. et c. 12. §. 15. PVFENDORF. de I. N. et G. L. IV. c. 9.

§. 7. 8. (19) l. 20. C. de pactis. (20) VERPOORTEN. de investitu-

ra allo-

ra allodiorum. (21) de qua cessione v. VLPIAN. *tit. XIX. sect. 9. 10.*
 (22) l. 1. C. de form. et act. impetr. subl. l. un. C. de nud. iur. Quir.
 toll. (23) Actus hic *effestuationis*, qui in Geldria et terris Clivien-
sibus adhuc saepius celebratur, a Belgis vocatur *opdracht* item *trans-*
port, quod quis isto actu rem suam et quicquid in ea iuris habet, in
 alium transferat. Dicebatur ab eo, quod quis olim *iactu festucae*
 rei suae immobilis proprietate exuebatur. Hac de *effestuatione*
 peculiarem tract. conscripsit FRIDERICVS a SANDE, qui notis
 et duorum capitum supplemento LAMBERTI GORISII prodiit una
 cum eius *Consuetud. feudal. Gelriae et Zutphaniae* tertia vice *Arabe-*
mii 1658. 4to. (24) SANDE c. l. c. II. VERPOORT. c. l. §. 43.
 (25) Vt proinde mirum sit, STRYCK. in d. de invest. abus. c. 2.
 §. 12. in fin. statuisset, quod *effestucatio* tantum in traditione rerum
immobilium adhibeatur.

§. XIV.

Immo Germanis potissimum generalis tradendi
 modus erat investitura, quae in omnibus traditioni-
 bus vel assignationibus munerum adhibebatur, nec
 ulla fiebat traditio, cui non accederet investitura.
Nam vestire et investire, inquit GROTIUS (26) *vetera*
sunt vocabula originis Germanicae, quae iuris qualiscunque
collationem significant. Ideo apud veteres auctores officiis
omnibus cum civilibus, tum ecclesiasticis aptata reperiuntur.
Hinc vestitura et traditio pro fynonimis habentur (27).
 Id certe expeditum est, investituram non tam in feu-
 dalibus, sed et in allodialibus adhibitam esse (28).

(26) de Imperio summarum potest. circa sacra cap. X. §. 22. (27)
 EYBEN in Elect. feud. c. 5. §. 3. (28) VERPOORT. c. tr. MEIER
 de invest. Sax. in rebus allod. immobilibus. Originem vocis investi-
 titurae diversimode explicant doctores. Alii eam deducunt a voce
 germ. *vist*, praesentia, ESTOR de inaugurat. benef. §. 2; alii a latino
vestis, quae vasallis in symbolum nexus feudalis confirmati trade-
 batur, B. G. STRVV. Jurispr. feud. c. XI. §. 1. HEINECC. Elem.
 I. Germ. L. II. tit. IV. §. 115. 116. STRVBE de vestitu vasall. in

Parerg. Götting. P. I. L. 3. obs. 9. p. 167. quam vero opinionem reiicit ESTOR c. l. §. 4. § ; alii a Saxon. *vvästen*, fructus, WACHER. *Gloss. col. 792*; alii a Germ. *Invvistung*, quod idem, ac *Ein- vveisung*, Perill. a SENKENBERG in *primis lineis Iur. feud. P. II. c. X. §. 228.* Probabilior autem sententia videtur eorum, qui eam repetunt a radice germ. *vest*, firmum, dum per investituram feudum confirmatur, HOTTOMANNVS de *verbis feudal. v. Investi- tura.*

§. XV.

Praecipue vero in iure feudorum vox investiturae usurpatur, ac denotat vel ipsam immiſſionem in poſſeſſionem, vel actum ſolennem, quo ius vaſalli confirmatur. Vnde enata diſtinctio illa doctrinalis inter *propriam* et *abusiſſam* investituram. *Propriam* vocant ipsam immiſſionem in poſſeſſionem feudi, *abusiſſam* vero, qua dominium quidem, non tamen poſſeſſio transfertur. Cum vero non tam impropria ſymbolis adhibitis fiat, ſed et propria eaque v. g. per *glebae* traditionem, plerique hinc *ſymbolicam* et *abusiſſam* pro ſynonimis habent (29), quamvis *ſymbolica* investitura ab *abusiſſa* ideo videatur diſcernenda, quia per ſymbola quoque ipſa poſſeſſio transfertur, *abusiſſa* vero poſſeſſionem non transmittit (30). Alii diſtinctionem hanc plane reiiciunt, ac pro ſupervacanea habent (31), attamen, quamvis non negandum ſit, in effectu parum diſcriminis inter utramque intercedere, nihil obſtat, quo minus haec diſtinctio doctrinalis retineatur (32).

(29) STRIIV. in *Iurispr. feud. c. XI. §. 3.* (30) Imo ſunt, qui affirmant, etiam per abuſiſſam investituram poſſeſſionem transmitti, quod probant litteris inveſt. Sigismundi Imp. ſuper Sax. Eleſt. a. 1425. *Friderico Bellicoſo* conceſſo: *ſetzen, bringen und führen den obgemeldten Fridrichen ſeine Erben und Erbnehmen in das vorgenannte Herzogthum und Churfürſtentum und in alle und iegliche oben berührte*

rührte Freyheit und Gerechtigkeit gerubigliche Gevvehr und Besitzung,
in Krafft dieses Briefs von allermänniglich ungehindert. ESTOR de
inaug. benef. Cap. V. SCHILTER in Comm. ad Ius feud. Alamann.
cap. III. §. 3. p. 61. (31) IO. NIC. HERTIVS de feudis oblatiis P. II.
§. 36. p. 551. ESTOR de inaugurat. benef. §. 22. C. I. SCHAVM-
BVRG d. de trad. symb. c. 3. §. 5. (32) STRYCK de invest. abus.
c. 2. §. 7.

§. XVI.

Quaquam autem dicant, per investituram *abu-
sivam* ipsam possessionem non transferri, negare tamen
non possunt, quod per illam vasallo *ius in re* tribuatur.
Omnis enim investitura feudum constituit, constitu-
tum vero feudum tribuit *ius in re*: itaque et *abusiva*
investitura, tanquam species investiturae, *ius in re*
transmittit. Nam licet apud *Romanos* non nisi transla-
ta in alterum possessione dominium translatum fuerit,
Germanis tamen placuit, sola resignatione coram iu-
dice facta, absque translatione possessionis dominium
transire, immo sufficere putabant, voluntatem do-
minium transferendi legitime declarare, ita, ut et-
iam per investituram symbolo tradito dominium in
alterum transeat. Qui autem contendunt, symbola
tantum solennitatis causa investitura *abusiva* adhiberi
(33), negare tamen non possunt, quod etiam in *abu-
siva* investitura traditio adesse debeat, alias non esset
investitura, ac eo ipso concedere debent, symbola
adhiberi ad traditionem domini indicandam (34).

(33) Vti opinatur STRIIV. in Iurispr. feud. c. XI. §. 17. (34) Ius in
re per investituram *abusivam* transferri negant inter alios BITSCH.
in Comm. ad Consuetud. feudal. p. 222. G. A. STRIIV. in Synt. iur.
feud. c. VIII. §. 9. n. 1. et B. G. STRIIV. in Iurispr. feud. cap. XI.
§. 17. ipsi tamen statuunt, per illam dominium utile concedi, quo
concesso, nulla ratio apparet, cur non etiam per investituram *abu-
sivam*, tanquam speciem investiturae, *ius in re* transferatur; immo

B. G. STRUVIUS in *Iur. feud. c. XI. §. 3.* ipse aliter sentire videtur.
Conf. omnino STRYK *de invest. abus. c. 3.*

§. XVII.

Non tantum autem territoria, praedia, fundos, eorumque proventus in feudum dari solere, sed et iura cum sublimia, tum utilia, vassallos in beneficium accipere, loquuntur tot investiturarum omnis generis feudorum litterae. Certe cum iura sint in patrimonio ea in feudum dari posse nemo facile negabit. Videmus ubique regalia cum maiora, tum minora, mox cum, mox sine praedio in feudum concessa; habemus dignitates et officia sub nexu feudali translata; adsunt iura singularia feudi titulo dari solita; imo sunt, qui affirmant, nomina debitorum et instrumenta in feudum dari posse (35); generatim enim omne ius, quod utilitatem singularem praestat, in feudum dari potest, *II. F. I. c. ult.*

(35) WESENBEC. *Perioch. feud. c. VII. §. 6.*

§. XVIII.

Alios modos investiturarum lubens praetereo, quum plerumque in effectu ad idem redeant. Investitura enim, ut iam dixi, generalis erat tradendi modus, qui in collatione iuris cuiuscunque adhibebatur. Iura vero, quae in alterum transferri possunt, sunt innumera, neque et *symbolorum*, quibus iura repraesentari solent, exiguus est numerus. Sane, si omnia symbolorum genera, quae in iuribus transferendis adhibebantur et etiam nunc adhiberi solent, recensere vellem, finem materiae nunquam invenirem. Videmus tot species dignitatum illustrium ac munerum honorificorum symbolis concedi; habemus iura uti-
lia

lia, regalia et maiestatica certis signis collata; imperatores, reges, principes ac omnes fere ordines et status, solennibus ritibus adhibitisque symbolis inaurantur; et quid magis notum, quam equitum aliorumque ordines variis ordinum symbolis insigniri soliti, quid officia hereditaria et palatina, quid insignia et arma gentilitia quam symbola, quibus iura transferri et communicari solent? Nonne hic latissimus campus? Mihi igitur, nobiliora tantum *symbolorum* genera aliquatenus adumbraturo, vitio haud versum iri plane confido.

CAP. II.

SPECIALIA

DE TRANSLATIONE IVRIVM

SYMBOLICA.

§. I.

Animus itaque mihi nunc est, nobiliora *symbolorum* genera, in *translatione iurium* adhibita, ac etiamnum adhiberi solita, aliquatenus perlustrare. Quum vero haec *symbola* non tam arcte inter se cohaereant, ut illa nexu quodam singulari explicare possem, nolens volens me coactum vidi, feriem eligere alphabeticam, ne omni plane ordine destitutus videar.

§. II.

ANNVLVS igitur hoc ordine primum occupet locum, cuius antiquissimum usum mores multarum gentium loquuntur (36). Varios mysticos, plerumque tamen inanes, eius afferunt significatus (37);

suffi-

sufficiat, quod apud plerasque gentes inter praecipua insignia singularis dignitatis relatus fuerit. Exemplum antiquissimum habemus in sacris litteris (38), quum *Pharao*, rex *Aegyptiorum Iosepho*, in signum collati honoris ac traditae potestatis *annulum* suum porrigeret. Apud *Romanos* praecipue *annulus aureus* erat insigne equitum (39) et formula *annulo aureo donari* idem denotabat, ac inter equites legi (40). Postea hoc ius *aureorum annulorum* ad libertinos quoque transferebatur, quo iure concessio ingenuitatem consequuebantur libertini, id quod confirmant tituli in corpore iuris civilis occurrentes (41).

(36) Vid. de antiquissimo annuli usu THOMASSINVS *de vet. et nova eccl. discipl.* P. I. L. I. c. 58. n. 3. SCHMID. *diff. de annulo pastoralis* §. 4. (37) DVRANDVS *in Ration. Offic.* L. III. c. 9. (38) Genes. XLI. 42. (39) SVETON. *in Iul. Caes.* c. 39. (40) HORAT. *Serm. H. Sat.* 7. v. 55. (41) Tit. 10. D. Libr. XL. tit. 8. C. L. VI. et Nov. LXXVIII. c. 1. Conf. SAM. PITISCVS *in Lexic. Ant. Rom.* v. *annulus*. THEOD. HOEPING. *de iur. insign.* c. XXXII. n. 265.

§. III.

Praesertim *annulus* iam olim erat signum dignitatis ecclesiasticae, qui episcopis in consecratione tradebatur, teste ISIDORO (42) dicente: *Datur et annulus propter signum Pontificalis honoris vel signaculum sacramentorum, ne indignis sacramenta Dei aperiantur.* Quum vero imperatores et reges per *annulum* et *baculum* episcopatus et praelaturas concederent, simplices praebendas ac canonicatus per *annulum* tantum conferebant (43). Aliis a clericis usus *aureorum annulorum* denegabatur, nisi quibus ex officio dignitatis hoc ius competebat (44). Plerumque haec traditio *annuli* hunc in finem adhibebatur, ut sit signum, quod per illum episcopus ecclesiae

siae quasi desponsaretur, id quod etiam testatur CHRONIC. MAVRINIAC. L. III. ubi : *Ipsos quoque annulos, in quibus ad ipsos (episcopos) pertinens ecclesiae desponsatio exprimitur, sine respectu misericordiae abstulit etc.* Attamen non desunt exempla, quod *annuli* traditione episcopi regalia acceperint, quod patet ex veteri codice apud SELDENVM ad EADMERVVM p. 144. (45): *Per textum Evangelii spirituales causam Episcopatus, per annulum autem Regalium possessionem accepit.* Id quod et confirmat notissima per *annulum* et *baculum* investitura. Non possum, quin et huc referam *annulum*, qui in solenni inauguratione doctoribus tradi solet, nam quum academiae ecclesiae et piis corporibus annumerentur, gradusque academici auctore pontifice post saec. XIII. in academia Bononiensi invaluisse dicantur (46), facile coniecere possumus, quare haec symbola in collatione graduum academicorum adhibeantur (47).

(42) de offic. eccles. L. 1. c. 5. (43) c. 4. X. de concess. praeb. et eccles. non vac. (44) c. 15. X. de vita et honest. cler. SCHMID. de annulo pastoralis. (45) apud CANGIVM v. investitura per text. Evangelii. (46) CONRING. de Antiqu. academ. diff. V. p. 134. (47) Quem in finem conferantur, docet TITIVS in der Probe des geistl. Rechts L. IV. c. 7. §. 34.

§. IV.

Non tantum autem dignitates et iura honorifica, sed et alia iura *annuli* traditione collata esse, docet exemplum Alexandri M. qui moriturus Perdiccae *annulum* suum tradidit in signum collati iuris succedendi (48); et eundem morem apud Romanos et Carthaginenses in usu valuisse, observant veteres auctores (49). Exemplum vero voluntariae resignationis aliorum iurium, iuris nim. decimandi, iurisdictionis et census, per traditionem *annuli* factae a MCCCLXXXVI. suppeditat

HEDA p. 264. verbis : *hilari vultu, ridentibus oculis, spontanea et libera resignatione ususfructus, vulgariter Lyftoocht, et consequenter libera resignatione iurisdictionis, decimarum et census, dictam iurisdictionem, decimas et census transferimus in his scriptis per annuli nostri traditionem etc.* (50).

(48) Q. CVRTIVS L. X. c. 5. 6. CORN. NEPOS in vita Eumenis.

(49) PLINIVS L. XXXIII. c. 1. VALER. MAX. L. VII. c. 8. n. 5.

SVETON. in Caligula c. 12. (50) VERPOORT. de invest. allod. §. 38.

not. c.

§. V.

Nescio, an huc referam *annuli* traditionem in signum contractae desponsationis adhibitam, qui mos tradendi annulos iam apud maiores observabatur, quum eius mentionem in antiquis legibus adhuc deprehendamus (51). Sed quia annulus modo maiori firmitatis causa adhibeatur, eius traditio non est de necessitate contractus, adeoque sponsalia absque annulo celebrata ideo imperfecta dici nequeunt, cum solus consensus constituat nuptias (52).

(51) vid. LL. WISIGOTH. L. III. Tit. 1. §. 3. et LL. Longobard. L. II.

Tit. 37. §. 1. (52) ZIEGLER ad Lancell. Inst. L. II. Tit. 10. §. 2.

PETR. MVLLER de annulo pronubo.

§. VI.

Missō *annulo* contemplamur BACVLVM. Praecipuum hic locum occupat solennis illa et famosissima per *annulum* et *baculum* investitura, quae tot rixarum et contentionum causa fuit; sed quum huius memorabilis investiturae ratio et iura iam satis sint cognita, ac insuper a variis auctoribus illustrata (53), illius enarrationi haud immorari lubet, tantummodo moniturus : 1.) hunc *baculum* alias quobue vocari *cambucam*, *pedum pastorale*, *virgam episcopalem*,

lem, *Krummstab*, *Bischoffs - Stab*, *Bedstab* etc. (54), cuius formam aliquid mystici significare docent (55); 2.) pontificem solum non uti *baculo pastorali*, partim ob fabulam, partim ob mysticam rationem (56); 3.) usum *baculi incurvati* Caroli M. tempore invaluisse (57); 4.) Abbates saec. demum XII. *annuli et baculi* usum a pontifice accepisse (58); 5.) loco *annuli et baculi* in investituris episcoporum substitutum fuisse *sceptrum* (59), quanquam olim *sceptrum*, tanquam regalis potestatis insigne, a *baculo pastorali* fuerit distinctum, ita, ut nullus *Carolingici* aevi scriptorum promiscue de illis loquatur (60); 6.) et hodie indistincte, cum in feudis ecclesiasticis, tum in saecularibus, *osculum gladii* successisse, ita, ut vasallus, praestito fidei iuramento, *gladii conum* osculetur (61).

- (53) Conf. FRESNE gloss. v. investit. et baculus. PFEFFING. ad Vitr. L. I. Tit. 15. §. 22. p. 1379. CONRING. de constitutione Episc. Germ. SCHMID de baculo pastorali. ECKHARD de pedo episcopali. (54) WEHNER v. *Krummstab*. BECMANNI Notit. dignit. illustr. diff. XV. c. 2. n. 2. BOEHMER. I. E. P. L. III. Tit. 20. §. 24. (55) KRESS d. de paroemia: unter dem krummen stab ist gut wohnen c. 1. §. 3. n. 1. Imaginem huius baculi vid. apud HEINECC. in der Abbildung der Griechisch. Kirche P. III. c. 1. §. 37. p. 60. (56) BOEHMERI I. E. P. L. III. Tit. 20. §. 24. IO. CIAMPINI d. an Rom. Pont. pastorali baculo utatur. (57) Vti videtur ECKHARDO in d. de pedo episc. §. 6. ex MONACHO SANGALLENSI de gestis Caroli M. L. I. c. 19. (58) SCHMID d. de baculo pastorali §. 7. (59) Quod probat BVDER in d. de feudis sceptri §. 17. (60) CASP. ACHAT. BECK d. de solenni fractionis baculi ritu etc. §. 12. (61) ITTER de feud. imp. c. 9. §. 31.

§. VII.

Baculus quoque apud complures populos et praecipue apud *Francos* regiminis et imperii fuit insigne,
C 2 ut

ut inde non mirum, eius traditione regiam dignitatem fuisse resignatam, quod testantur ANNALES BERTINIANI ad a. DCCCXLIX. dicentes (62): *Ludovicus et Carolus germana caritate convenientes, tanto amoris vinculo devincti paruerunt, ut alter alteri baculos publice tribuendo, regum uxores et liberos commendaret. Hac quippe baculi mutua traditione foedus invicem sanciebant: et uterque regna sua sibi invicem commendabant. Baculus autem ille regius aureus fuit, eiusque forma baculi pastoralis speciem quodammodo referebat, atque adeo hastae, cum longior esset. Ex quo loco etiam perspicimus, baculum regium a baculo pastoralis fuisse diversum, baculumque et hastam saepissime pro synonymis haberi. Moribus deinde iudiciorum invaluit, ut baculus tanquam potestatis et iurisdictionis praesertim criminalis praecipuum insigne evaderet, quare et solennem illam baculi fractionem, hodie tamen non ubivis amplius consuetam, non nisi potestate gladii gaudens exercere potest (63).*

(62) BECK c. l. §. 10. (63) Vid. IDEM c. l. §. 24.

§. VIII.

Transeo ad CHIROTHECAM. Germanis potissimum moris fuit, ut in signum fidei *dextram* sibi invicem porrigerent (64); ideo quum absentes contractum celebrare aut consensum suum in negotium aliquod declarare volebant, loco *dextrae* datae mittebant in signum consensus *chirothecam*. Loquuntur certe antiquitatum monumenta, quod ipsi imperatores ac reges hunc morem observaverint, ut *chirothecae* traditione consensum suum in concedendis iuribus ac privilegiis declararent. Sic ius nundinarum et cudendae monetae *chirothecae* traditione concessum fuisse, docet textus des SAECHS. LANDRECHTS L. I. art. 25.

et

et L. II. art. 26. v. 2. Niemand mag newe Marck oder Münz erheben, ohne des Richters, das ist, des Fürsten Willen, in des Gerichte es leit. Auch soll der König durch Recht sein Handzeichen (chirothecam textus latinus habet) darzu senden, zu einer Beweifung, das es sein Wille sey. Cum quo convenit glossa germanica: Man mag keinen Marck etc. ad cit. LANDRECHT. L. III. art. 66. Eodem modo concessum ius condendae urbis et municipii per chirothecam indicari probat idem textus des LANDRECHTS art. 9. Wo man neue Städte bauet, da sezt man ein Creuz auf das Marckt, durch das man sehe, das Weich-Fried da seye. Vnd man hängset auch da des Königs Handschub daran, das man darbey sehe, das es des Königs Wille sey. Vbi glossa ad hunc articulum notat: Das man ein Creuz sezet auf den Marckt, da des Königs Handschub anhänget, darbey ist zu vernehmen, das man da Weich-Fried habe, der bestätiget seye mit des Königs Vollwortung; denn man mag keine Stadt bauen ohn des Land-Richters Willen, und den Willen mag der Land-Richter nicht geben ohne des Königs Vorwort. Occasionem vero, cur chirotheca symbolum praesertim iuris municipii fuerit, dedit historia, si vera est, quam narrat auctor WEICHBILDI SAXONICI art. 9. Nu sagten auch die Kauffleut gegen den König, sintemal das ieglichen Land sein Recht gesetzt were, sie wolten auch gern wissen, an welchem Recht sie bleiben solten, da weist sie der König (mit der Römer Rath) an die Schiffreichen Wasser das sie alda veste Staedte baueten mit Mauern und mit Weichbaeufern, und da gab in der König mehr andere und solch Recht, als er täglich in seinen Hoff selbst hatte, und bestetiget ihn die, und bot ihn seine Hand dar, da begriff ihn ein Kauffmann und zog ihm den rechten Handschub ab etc. (65). Cogno-

et iurisdictionis habebatur, quod adhuc art. 9. WEICH-
BILDI illustrat, ubi (66): *Das weltliche Gerichte von
dem Kayser, das ist zu vernehmen von dem Handschub etc.*
Inde etiam est, quod olim in civitatibus erigerent
signa, in modum et figuram manus constituta, ad de-
signandam pacem publicam, manualement sive municipi-
alem, den Handfrieden oder Handschub, vel Weichfrie-
den (67); quum praesertim manus quoque symbolum
potestatis plurimis gentibus videbatur.

(64) Conf. Dn. de LVDEWIG Reliqu. MSt. Tom. VII. c. 30.
WVRM. d. de fide manuarum, von Handgelöbnissen. (65) GRYPH-
ANDER de Weichbildis c. 74. SPEIDEL. in Spec. polit. iurid.
v. Handschub. (66) Add. glossa et SCHOTTEL. de singul. in Germ.
iuribus c. X. §. 1. (67) GRYPHAND. c. l. c. 76.

§. IX.

Nec minus de Conradino, duce Sueviae, notorium
est, quod Neapoli ante decollationem sub symbolo
chirothecae ius suum in regnum Siciliae hereditarium
interventu equitis transferri voluerit in Petrum III.
regem Arragoniae. Chirotheca quoque olim adhibita fuit
in renunciationibus mulierum, bey Verzicht und Über-
gab der Weiber, indem sie in gegenwart der Zeugen den hand-
schub, welcher ihnen nach gebrauch unser landes artb (Riefs)
dargeboten, mit ihren haenden angerühret, auff freyer Kay-
serlicher Landstrassen. Mit Worten und Wercken und
gelehrten Worten (verbis solennibus seu formulis) auff
der Reichs-Strasse, als eine Frau ihre heimsteuer, morgengabe,
beweisung, wiederlegung, eigenschaft, gemacht, mit recht und
nach des landes recht, so es allerbeste Krafft und macht hat
und haben mag, verziehen haben solle; id quod ad
illustrandum hunc morem ex HVNDII glossario (68)
adducere volui.

(68) apud LEIBNITIVM in Coll. Etym. P. II. p. 231.

§. X.

Ex mente clericorum *chirothecis* aliquid mystici inesse videbatur. Nihil enim, ait BERNHARDVS (69) tam inglorium, quam episcopum gloriæ cupidum deprehendi, ideo novus praelatus manus operit *chirothecis*, ut nesciat sinistra sua, quid faciat dextra eius, et quandoque eas velat *chirothecis*, et quandoque denudat, quia bona opera interdum ad vitandam vanam gloriam occultantur, et interdum ad aedificandum proximum propalantur. Licet vero ordo Praemonstratensium aliter sentiat, et manus *chirothecis* ornare superbiae signum habeat, nihilo minus tamen invenimus exempla, quod *chirothecae* in investituris episcoporum fuerint adhibitae. Condocet hoc exemplum Meinweri, episcopi Paderbornensis, qui ab Henrico Sancto per *chirothecam* episcopus constituebatur. Sic enim auctor vitae Meinweri (70) loquitur: illico, faventibus et congratulantibus omnibus Meinwercum advocavit, et consueta benevolentia ei arridens, sumpta *chirotheca*, accipe, ait, quod quid esset accepturus? percontante: episcopatum, inquit Rex, Patherbrunnensis ecclesiae. Ex quo intelligimus, hanc investituram olim de ipso episcopatu suffecisse, ita, ut alterius investiturae de regalibus haud indigerent episcopi (71).

(69) *epist.* 126. (70) apud LEIBNIT. *Tom. I. Script. Brunsvic.* p. 522.

(71) Conf. BOEHMERI *I. E. P. L. III. Tit. 20. §. 10.* p. 904.

Caeterum plura exempla de *chirothecis* in translatione rerum vel iurium adhibitis vid. apud FRESNE v. *chirotheca*. PFEFFING. ad *Vitr. L. I. Tit. 15. §. 22. lit. d.* p. 1381. et *L. II Tit. I. §. 4. not. a.* p. 1106. IO. NICOLAI, *Antiqu. Prof. Tub. disq. de usu et abusu chirothecarum.*

§. XI.

§. XI.

CLAVIVM traditionem semper pro traditione symbolica fuisse habitam, iam ex SS. litteris constat (72). Salvator ipse, cum discipulis suis potestatem ministerialem tradere voluisset, utebatur formula: *se ipsis tradere claves regni coelorum*, non vero *regni terrarum* (73). Exinde *claves Petri* sibi vindicavit pontifex Romanus, iisque tanquam suis insignibus utitur (74), quum illas pontificiae suae potestatis ac praetensi sui suprematus (75) tesseram venditet, illasque in sua solenni inauguratione accipiat (76). Non tantum autem pontifex *clavibus* inauguratur, sed et alia officia ecclesiastica olim clavibus traditis alium vero in finem conferebantur. Tale officium est munus thesaurarii, quod per traditionem *clavis* olim collatum fuisse testantur acta ULTRAIEGTINA de a. MDXCII. (77). Eodem modo munus ecclesiasticum ostiarii, *clavium* oblatione concedi ex textu iuris canonici videmus (78).

- (72) *Esaia XXII. 22. Apoc. III. 7.* (73) *Matth. XVI. 19.* Ad quid alluserit Salvator, disquirat PVFENDORF *de hab. relig. §. 22. etc.* VERPOORT. *de investit. allod. §. 6. not. a.* (74) HOEPING. *de iure insign. P. I. c. 6. n. 2.* (75) Late adversus hanc arrogationem multos inter alios disputat HENR. de COCCEII *Vol. Exerc. I. disp. 54. de fund. in territ. potest. tit. 3.* (76) BECMANNI *Notit. dignit. illustr. diff. V. c. 4. §. 6.* FRITSCH. *de spars. missil. c. III. n. 13.* (77) In ANTON. MATTHAEI *L. II. manud. ad ius can. Tit. 2. p. 203.* (78) *c. 19. D. 23.* FRESNE v. *Ostiarius.*

§. XII.

Apud Romanos quoque praefectis provinciarum *follem, glebam et clavem* non solum in laetitiae signum, sed et in symbolum libertatis et potestatis iuris dicendi tra-

di traditum fuisse, ex historiarum monumentis observamus (79). Alio vero modo in academiis videmus noviter electo rectori magnifico inter alia insignia etiam *claves* tradi, quod fieri solet non ob potestatem carceris, sed ob regimen paternum et administrationem rerum iuriumque ad fiscum pertinentium (80).

(79) GOTHOFREDVS ad tit. C. de praetor. et honor. praet.

(80) CONRING de antiqu. acad. diff. V. p. 159.

§. XIII.

Suo modo et huc pertinet notissimum illud *ius aperturae*, *das Oefnungs-Recht*, quod oblationem *clavium* annexum habet (81). Hocce ius aperturae diversimode, vel ex iure territorii, vel ex feudo nudo, vel ex iure foederis aut alio pacto speciali competere potest: unde et oblatio *clavium* fit vel in signum superioritatis territorialis, si magistratus civitatis principi suo illas offert, vel respectu supremae protectionis, quali modo civitates imperii adventanti imperatori *claves* offerre solent, vel urbanitatis et consuetudinis gratia, ut olim libera monasteria *claves*, vel advocatis ac protectoribus, vel aliis tradiderunt (82).

(81) DECKHERR de iure aperturae vulgo Oefnungs-Recht. AHASV.

FRITSCH de iure aperturae, in Opusc. T. I. tr. XI. p. m. 235.

(82) IDEM c. l. cap. 3.

§. XIV.

Speñtat huc quoque ritus ille nuptialis apud Romanos, quo novae nuptae *claves* domus a marito traditae fuerant in signum custodiae rerum domesticarum, et administrationis rei familiaris (83), quas *claves* facto divortio iterum adimebant (84). Et eundem

dem morem apud varias *Germanicae* originis gentes in usu fuisse, monet HOFMANNVS (85). Quare et in renunciationibus iurium et communionis bonorum hunc modum servabant, ut in feretrum defuncti *claves* deponerent, quem ritum antiquissimum testantur mores *Sueonum* et *Francorum* (86). Quando scilicet heredes adire nolebant defuncti hereditatem, solebant illud declarare *durch Legung des Schlüssels auf das Grab*, quo ipso iuri suo in bona defuncti renunciabant. Id mortuo marito a *Margaretha*, *Philippi Audacis* vidua observatum fuisse, testatur KNICHEN (87), et apud *Gallos* eundem morem obtinuisse docent consuetudines eorum municipales (88).

(83) BRISSONIVS *de ritu nupt.* p. 223. HOTTOMANN. *de vet. rin nupt.* c. 26. (84) CICERO *Orat. II. contra Antonium.* (85) in *Spec. Jurispr. symbol. vet. Germ.* §. 6. (86) LOCCENII *Antiqu. Sueo-Goth.* c. XXIV. §. 206. (87) in *Oper. Polit. L. II. P. I. c. 12. th. 7.* (88) PASCHASIVS in *disquis. Franc. L. IV. c. 10.* Eundem ritum et in Brabantia obtinere affirmat HEVTER *L. H. rer. Burgund. c. fin.* Caeterum de *clavibus* conf. CASP. ZIEGLERI *d. de iure clavium et in Coll. Lips. 1720. n. 20.* et B. IOH. GE. FICHTNERI *d. de eo, quod iustum est circa claves et claustra.*

§. XV.

Ordine haftenus servato eodem pervenio ad CORONAM. Latissimus hic aperiretur campus, si ea, quae de *coronis* et *iuribus* per *coronationem* translatis notanda veniunt, acervare figillatimve enarrare vellem. Sed actum agerem, quum tot habeamus auctores, huncce ritum et ipsa genera *coronarum* ex professo illustrantes (89). Moneo igitur tantum, 1.) ritum coronationis imperatoribus ac regibus praecipuum inter alia solennia *coronae* praesertim impositione absolvi, et hanc tanquam supremae potestatis et dignitatis *symbolum* omnibus fere gentibus fuisse; 2.)

CORO-

coronationem *germanicam* imperatoris hodie ex observantia imperiali esse necessariam (90), quamvis ius imperandi iam per electionem et confirmationem privilegiorum electorum imperatori tribuatur (91); 3.) *coronam imperialem* differre a *corona regali*, quum illa clausa sit, haec aperta, illa utantur imperatores et reges monarchici, hac vero regna, quae feudi nomine possidentur (92).

(89) Conf. de *coronis* cum hodiernis, tum antiquis, praeter PASCHAL. de *coronis*. MARTIN. SCHMEIZEL art. 11. class. 1. sect. 1. in *comm. hist. de coronis*. KIRCHMAYERI d. de *coronis*. Specialiora genera *coronarum* v. descripserunt MVRATOR. tr. de *corona ferrea*. IACOB. BOVIS de *regia corona regni Arelatenfis*. Dn. de LVDEWIG de *Noriberga insignium imper. tutelari cap. VII*. Ritum coronationis in imperio nostro inter alios praecipue illustrat MASCOV de *Augustorum Germ. Augustarumque coronatione*. (90) Capit. IOSEPHI et LEOPOLDI art. 36. 37. (91) A. B. c. VII. §. 5. LIMN. in *iur. publ. L. II c. IV. n. 38*. (92) LIMN. c. l. n. 18. PASCHAL. c. l. L. IX. c. 8.

§. XVI.

Missâ *corona* transeo ad venerabile signum CRVCIS, quod ipsum cum diademati imperatoris (93), tum *coronis regalibus* aliarum gentium (94), tum etiam pomo imperiali (95) impositum videmus. Praesertim vero hoc symbolum *crucis* etiam in investituris episcoporum et statuum imper. adhibitum memorabile testatur exemplum imperatoris *Rudolphi I.*, qui deficiente *sceptro* per *crucem* saeculares ac ecclesiasticos principes (96) investivit. Sed neutiquam ex eo inferendum, hunc imperatorem semper in investituris usum fuisse *crucis* symbolo (97), sed tantum in subsidium, quia *sceptrum* ad manus non esset, *crucem* adhibebat. Alia exempla *crucis* traditae in investituris praesertim principum ecclesiasticorum collegit PFEFFINGER ad VITRIARIVM (98).

(93) Dn. de LVDEWIG c. l. c. VII. (94) BECMANN c. l. diff. V. c. 3. §. 6. (95) Perill. Dn. de EBNER, Reip. Nor. Duumviri, *delineatio globi imper.* (96) LEHMANNI *Speyerische Chron. Lib. V. c. 104.* LIMN. L. IV. *Iur. publ. c. 7. §. 32.* (97) Vti tn. putat IOH. CHR. ab VFFENBACH *de iudic. imp. aul. p. 114.* (98) L. I. Tit. 15. §. 22. lit. g. p. 1391. et L. II. Tit. 1. §. 17. lit. e. p. 979.

§. XVII.

Signum *crucis* certe iurisdictionis ecclesiasticae symbolum haberi, videre licet ex glossa des LANDRECHTS (99): *Bey dem Creuz ist auch zu vernehmen Gottes-Fried, von S. Peters wegen; denn zu derselben statt sollen gehören beide Geistlich- und weltliche Gericht, das weltliche Gericht von den Keyser (das ist zu vernehmen bey dem Handschub), das geistlich Gericht bey dem Creuz, das dem Stuel zu Rom und dem Pabst befohlen ist, und bei diesen zweien Zeichen ist zu vernehmen, das da Fronrecht sey, und Freiung und rechter Friede.* Vnde ditio illa iuridica, quae ius asyli praebet, plerumque signo *crucis* indigitatur, ita, ut in ecclesiis maioribus ad XL. in minoribus ad xxx. passus extendatur (100), et hoc iure non modo ecclesiae, sed et coemeteria ac circuitus circa templa gaudeant, quare et confinia horum locorum olim *cruce* erecta signabantur, quod iam ex veteri charta apud CANGIVM (101) intelligimus, ubi: *Qui praesentes erant Episcopi, locum ad eandem salvitatem circumeundo designaverunt, et eius continentiam crucibus infixis terminaverunt.* Id quod et ius Saxonicum confirmat, quum coemeteria *cruce* signari iubeat, monente glossa ad WEICHBILD art. IX. *Umb solche Sache ist auch zu vernehmen, wo man ein Kirchhoff weihet, das der in der Weibung begriffen werde mit Gottes Fried, und darum zeichnet man den Kirchhoff mit einem Creuz, das bezeichnet den Fried, das wer auff den Kirch-*

Kirchhoff kömpt , den beschirmet der Kirchhoff etc. Cae-
iterum hic adiungendus celebris ille ritus praeferendi
crucem , quod singulare ius pontifici eiusque legatis,
patriarchis et archiepiscopis, in signum praecminentiae
competere scimus (102).

(99) L. II. art. 26. L. III. art. 66. (100) c. 6. C. 17. qu. 4. ORTH
d. de eo quod iustum est circa locum sacrum c. II. §. 6. (101) in gloss.
v. *Salvitas*. STRAVCH in *Amoen.* I. Can. Sem. I. Ecl. c. 15. in fin.
(102) Conf. CHRISTIANI WILDVOGELII Sched. iur. de venera-
bili signo crucis, rec. Ien. 1733. 4. sched. IV. FIVIZANNVS in *Comm.*
de ritu sanctissimae crucis R. P. praeferendae, Romae 1592.

§. XVIII.

Servata serie proposita occurrit *FASCIA* , cuius
notabilis usus olim in ducalibus *Saxoniae* provinciis, et
hodie praesertim in curia *Vinariensi* adhuc obtinet.
De hac celebri consuetudine tantum monendum,
quod vasalli per hunc *tactum fasciae sericae* , cui insignia
domini intexta , des *Angriffs der Lehnbinde* , quam
dominus directus vel ipsius secretarius tenet , et va-
falli vel simultanee investiti apprehendunt , sibi ius
feudi stipulentur. Reliqua transeo, cum de hoc more
notatu digna iam apud alios late descripta sint (103).

103) MÜLLERI *Staats-Cabinet* P. IV. c. 2. §. 19. SECKENDORFII
Fürsten-Staat P. III. c. 2. sect. 4. §. 2. p. 432. STRUVII *Iur. feud.*
in *append. n. XII.*

§. XIX.

Venio igitur ad *FESTUCAM*. *Festuca* vero erat fru-
stillum vel *ramusculi* , vel *scirpi* aut *plantae cuiuscunque* ,
quae alteri vel in manus tradebatur , vel in signum
traditionis in sinum alterius iaciebatur , quo indicare
volebant , tam firmam nunc esse transactionem,
quam firme *festucam* in manibus tenerent. Hanc
festucam , quae tam apta videbatur ad rerum dominia

transferenda, Germani iam antiquissimis temporibus tam sancte colebant, ut vel omne, quod ratum esse vellent, ea adhibita confirmarent, fidem interponerent, sacramenta conciperent, dignitates conferrent, aut iuribus se abdicarent. Actus ipse dicebatur *effestucatio* vel *laisoverpum* (104), quum *festuca* in *laisum* i. e. finum alterius abiiciebatur. Quod autem hic actus non tantum in transferendis dominiis praediorum aut aliarum rerum corporalium, sed et in iurium translatione adhibitus fuerit, iam supra C. I. §. XIII. monui. Reperimus certe varia exempla iurium per *festucam* in alterum translatorum.

(104) *Laisa* enim sive *laisus* maioribus finum, *vverpire* autem vel *guerpire*, *vverffen*, iactare denotabat, unde *laiso-vverpum* idem est, ac *festucae* in finum proiectio, quae etiam alias *affatomia* sive *adramitio* sive *adframitio* dicebatur; *adframire* enim est *exfestucare* et tradere possessionem, *affatomia* vero est possessionis apprehensio. WENDELINI gloss. p. 126. v. *Atuat*. MARCVLPHVS L. I. form. 13. et ad *Marculph*. BIGNON. p. 273. add. VERPOORT. de invest. allod. §. 27. not. b. c.

§. XX.

Sic de iure advocatiae *exfestucato* praeter FRESNE v. *exfestucare* exemplum exhibet HVNDIVS de *Metrop. Salisburg. T. I. p. 157.* ex diplomate imp. Conradi de a. MCXLIII. verbis seqq: *Potestatem, quam iure Advocatiae super ministeriales ecclesiae Frisingensis habere videbatur, secundum consuetudinem curiae omnino exfestucavit.* Exemplum porro *exfestucati* hominii praebet GALBERTVS in *vita Caroli, Flandriae Comitis n. 65.* *Fidem, inquit, et hominia, quae haecenus vobis servavimus, exfestucamus, damnamus, abiicimus, finita responsione ista arreptis festucis exfestucaverunt illorum hominum fidem.* Ius vero decimandi

mandi adhibito ligno sive festuca translatum videmus ex charta apud GOTTFRIDVM (105), ubi: *cum ligno, quod in suis tenebant manibus, refutaverunt in manus Domini Gualae, Pergamensis Episcopi, totam decimam.* Praesertim vero ius succedendi festuca adhibita conferebant Germani, quod ipsae leges eorum testantur, utpote quae mentionem faciunt designationis heredum per *adramitionem* sive *adfatomiam*, dum nempe vel festuca, vel ramusculo, vel charta, traditis et acceptis, heredes in publico iudicio adhibitis testibus constituerent. Ita enim in LEGE SALICA (106) dicitur: *nec non et illum, in cuius laisum festucam iactavit, et illum quem heredem appellavit, similiter nominent;* et in LL. RIPVARIORVM idem cautum legimus (107) verbis: *Si quis procreationem filiorum vel filiarum non habuerit, omnem facultatem suam in praesentia Regis, sive vir mulieri vel mulier viro, seu cui-cunque libet de proximis vel extraneis, adoptare in heredem vel adfatini per scripturarum seriem seu per traditionem, et testibus adhibitis secundum legem Ripuariam licentiam habeat.* Hae vero designationes heredum per *adramitiones* et *adfatomiam* potius erant m. c. donationes, quam species testamentorum, quum testamenta Germanis antiquioribus fuerint ignota, eorumque usum a Romanis demum didicerint (108).

(105) in Hist. Pergamensi Tom. III. p. 325. (106) Tit. 49. de Adfratre. ECCARD ad L. Salic. p. 92. (107) Tit. 48. de homine, qui sine heredibus moritur. ECCARD c. l. p. 220. (108) DIETMAR in Comm. ad Tacit. c. XX. n. 7. SCHILTER Ex. XIV. §. 39.

§. XXI.

Huic itaque effestucationi proxime accedit traditio, quae per stipulam sive culmum fiebat. Invenimus exinde in antiquis litteris, formulas: *stipula subnixa, culmo subnixa,*

nixa, mit Mund und Halm, bey Hand und Halm etwas ver-
beissen (109). Cuius moris reliquiae supersunt in iure
PROV. HENNEBERGICO (110), ubi dispositum: *alle Verzicht,
Vermächtnis und Vbergab an unser Landgericht mit Mund
und Halm zu übergeben.* Et quibusdam in locis Saxoniae
hunc morem fronde viridi fieri testatur BERGERVS
(111). Sic quoque *fustes alvinos* in renunciationibus
hereditatum intervenisse expresse loquitur LEX SALI-
CA (112), scil: *Si quis de parentilla tollere se voluerit, in
Mallum aut in Tunchinum admallare debet, et ibidem quatuor
fustes alvinos super caput suum frangere debet in quatuor
partes et illas in Mallo iacere debet, et ibi dicere: Quod se
et de iuramento et de hereditate et de tota ratione illorum
tollat.*

(109) Ref. Frf. P. VI. tit. 2. §. 1. Talis formula mit Munde, mit Hande
und mit Halmen, quoque occurrit in dem Verkauf-Brief die Burg zu
Nürnberg betreffend de a. 1427. v. Hist. dipl. Nor. p. 571. SPELMAN-
NI gloss. v. culmus. FRESNE v. culmus et stipula, ibique exempla
alia. (110) P. II. Tit. 10. art. 1. §. 2. (111) in Oec. Iur. p. 259.
BEVERI Spec. I. G. L. I. c. 29. pos. 11. (112) Tit. 63. de eo, qui se
parentilla tollere vult. ECCARD. c. l. p. 108.

§. XXII.

Stipulationem Romanam vero non esse speciem
symbolicae traditionis affirmant alii, quum praeter for-
mulas adhibitas nil aliud contineret et modo ius ad
rem tribueret, inde eam a latina voce *stipulum* sive *fir-
mum* deducunt (113); alii vero a *stipula* derivant, quia
veteres, quando sibi aliquid promittebant, *stipulam*
manu tenentes frangebant, quam iterum iungentes
sponsiones firmas agnoscebant (114). Quicquid sit,
certum est, Romanis *stipulam* et *festucam* haud fuisse in-
cognitam, quam adhibebant quoque in manumissio-
ne

ne per *vindictam*, ubi dominus apud praetorem servo *festucam* capiti imponere solebat (115).

(113) PAVLIUS *sentent. V. c. 7. §. 1. pr. I. de V. O.* SCHAVMBVRG
d. de tradit. symb. c. II. §. 9. (114) ISIDORVS *Orig. L. IV. c. 24.*
 GVNDLINGIANA *P. VII. m. 4. §. 6.* (115) PLAVTVS *in milite*
glor. act. 4. sc. 1. v. 15. GROTVS *in flor. spars. ad ius Iust. p. 172.*

§. XXIII.

GLADIVM iurisdictionis praesertim criminalis et meri imperii symbolum esse, loquitur ipsa denominatio iuris gladii (116), et formula: *ad eius gladium pertinere* (117). Vnde et episcopus *Herbipolensis*, qui saecularem quoque iurisdictionem exercet, missam celebraturus, *ensem evaginatam* in altari poni curat, ad potestatem saecularem sibi competentem indicandam, qualem iurisdictionem etiam abbati *Campidonensi* concessit *Carolus M.*, id quod condocent versus (118):

Herbipolis sola iudicat ense stola.

Campiduna stola iudicat ense sola.

(116) *l. 6. §. 8. D. de off. praes. l. 3. D. de iurisdict.* Merum imperium ea de causa ius gladii vocari, inquit CUIACIVS *L. XXI. obs. 30.* quia gladii poena olim aliis usitator fuerat; sed BOECKELMANN *de iurisdict. c. 15.* affirmat, ideo ius gladii nominari, quia imperator, cum praesidibus provinciarum merum imp. concederet, illos gladio accinxerit. Alia symbola iurisdict. crim. late tractat IOH. PAUL. ENDTER *in d. inaug. de symbolica possessione iurisd. crim. Altd. 1712.* (117) FRESNE *v. gladius.* (118) PFEFF. *ad Vitr. L. I. Tit. 15. §. 13. p. 1179. p. 1285. et L. II. Tit. 16. §. 7. p. 16.*

§. XXIV.

Pervulgatum omnino est, *gladium* in investitura feudali et praesertim in regum inaugurationibus beneficiariis intervenisse, teste OTTONE FRISINGENSI (119),
 E dicens

dicente: *Est consuetudo curiae, ut regna per gladium, provinciae per vexillum a Principibus tradantur vel recipiantur.* Hinc et plura exempla gladii, tanquam signi supremæ potestatis, non tantum in collatione regnorum, sed et in investituris comitatum adhibiti inveniuntur; quia vero hæc investitura per *gladium* hic et illic iam satis superque illustrata et exemplis corroborata sit (120), hoc labore facile supersedere possumus. Id tantummodo adiicio, hodie *gladium* indistincte, cum in ecclesiasticis, tum in saecularibus feudis adhiberi, cuius *gladii*, a vice-mareschallo caesari porrecti, conum extremum vasalli osculantur (121); *gladius* vero ipse neque vasallis, ut olim, amplius tradi, neque ab illis digitis tangi solet (122).

(119) *de gestis Frid. I. L. II. c. 5.* (120) Vid. FRESNE v. *invest. per gladium* BVDER in *Amoen. I. F. c. XVII. p. 113.* et praecipue magnifici viri IO. HEVMANNI d. *de invest. per gladium, inter Opusc. p. 708.* (121) ITTER *de feud. imp. c. IX. §. 33.* CAKPZOV *de lege regia Germ. c. X. sect. 9. §. 24. p. 266.* (122) LVNIGII *Theatr. Cerem. P. II. p. 939.* MÜLLERI *Staats - Cabinet P. VII. p. 180.*

§. XXV.

Non tantum autem in investituris maioribus et feudalibus *gladium* adhiberi, sed in aliis iuribus conferendis eius usum maxime conspicuum esse constat, praecipue in antiquissimo more creandi milites, qui *gladio* cincti iura militum consequiebantur, unde et ritus ille, quo ius arma gestandi, *das webrhafft Machen*, conceditur, *gladio* absolvitur (123). Sollemnis quoque est ritus in creandis equitibus, qui praecipue ab imperatore recens electo observatur, quo equites *stricto gladio* ab imperatore leviter tangi solent, qui et itidem prolixius ubivis fere descriptus deprehenditur (124).

(123) Conf.

(123) Conf. MASCOVII *Gesch. der Teutschen* L. X. §. 42. WEHNER
v. *vvehrhaft* machen. (124) PFEFFING. *ad Vitruv.* L. I. Tit. 20. §. 6.
p. 873. et Tit. XXI. §. 1. p. 906.

§. XXV.

Apud Germanos veteres et Anglos *gladium* quoque
intervenisse in manumissionibus, docet HOFFMANNVS
(125). Et nescio, an huc referam *gladium nuptialem*,
quem praesertim *Frisiones* in ritu nuptiarum adhibe-
bant, in signum marito datae facultatis, vindictam
de convicta uxore adultera sumendi (126).

(125) in *Iurispr. symb. vet. Germ.* §. 4. (126) IDEM c. l. §. 6.

§. XXVI.

Gladium excipit HASTA. *Hasta* iam apud Romanos
signum erat iurisdictionis et praecipuum praetoris iu-
dicium privatum exercentis insigne. Dicebatur au-
tem *hasta centumviralis*, quia praetores centumviros
in iudicio adhiberent (127). Vnde et partes centum-
viralium dicebantur in duas vel quatuor *hastas* esse di-
visas (128), quum centumvirorum iudicia in duo vel
quatuor consilia aut partes dividerentur, quibus singu-
lis *hastae* singulae in iudicio erigebantur (129).

(127) SVETON. in *Augusto* c. 36. l. 2. D. de O. I. §. 29. (128) QVIN-
TILIANI *Inst. Orat.* L. V. c. 2. (129) SICCAMA de *iudicio cen-*
tumvirali L. II. c. 3. POLLETVS in *hist. fori Rom.* L. I. c. 7.

§. XXVII.

Germanos vero promiscue pro *hasta baculo* usos esse,
docet FRESNE v. *baculus*, quanquam et alii distinguant.
Id certum est, *hastam* illis fuisse signum potestatis
et imperii, quae *hasta* in superiori parte linteolo
quodam ornabatur, unde postea *vexilla* enata sunt.

Hac traditione *hastae* veteres *germanici* populi utebantur inter alios ritus imperium suis principibus regibusque deferendi, qui mos circa inaugurationem regum a *Francis* sub primae stirpis regibus conservabatur (130). Notissimum habemus exemplum regis *Guntchbranni*, qui nepoti suo *Childeberto* data *hasta* ius succedendi in regno conferebat (131). Rationem traditae *hastae* afferunt, quod *hasta* olim pro *sceptro* (§. xxxvii.) uterentur (132); sed nondum constat, an *hasta* et *sceptrum* idem significaverit. Maiori fundamento *lancea sacra*, quae *Noribergae* inter sanctas reliquias asservatur (133), huc referri potest, et nescio, an haec fuerit *lancea illa signifera*, qua beneficium ducatus *Henricus II.* genero *Henrico* conferebat (134). Plura de *hasta*, investiturae symbolo, collegit THOLOSANVS (135).

(130) MASCOVII *Geschichte der Teutschen* c. XVI. §. 35. (131) GREGOR. TVRONENS. L. VII. c. 73. (132) STRUV. in *Iur. feud.* c. XI. §. 4. not. * p. 343. (133) Conf. magnifici viri C. G. SCHWARZII d. de *imper. sacra lancea non inter reliquias imper. sed clinodia referenda.* (134) DITMARVS L. VI. p. 369. (135) in *Syntagm. Iur.* L. VI. c. 14, n. 6, etc.

§. XXVIII.

Ex *hastis* oriebantur *vexilla* (§. antec.), et *vexilla* primaria erant sustentacula INSIGNIVM gentilitiorum, quae originem debent expeditionibus sacris, exeunte saec. x. susceptis (136); tunc enim principes in *Saracenorum* perniciem conspirantes eiusmodi sibi insignia eligebant, ut a se invicem distinguerentur. Quae sententia haud levi nititur fundamento, sed suum robur accipit ex figillis. Nullum enim figillum, suspicionem falsi carens, saeculo xi antiquius reperitur, quod

quod *insignia* praeferat gentilitia. Hinc et ab eo tempore tesseras gentilitias non amplius mutatas, ut antea, sed perpetuo usu retentas esse observamus (137).

(136) Vid. CHIFFLETIVS in *Lil. Franc. verit. illustr. c. VI. p. 44.* ESTOR in *Analect. Fuld. obs. 27. p. 76.* (137) Vid. HEINECCIUS de *vet. Germ. sigillis P. I. c. 10. p. 131.* BOEHMERI d. *de varia iurium innovatione per expedit. cruce signatorum c. 3. §. 5. IO. GE. CRAMER de iure et praerogat. nobilit. avitae c. 5. p. 364.*

§. XXIX.

Insignia itaque nil aliud sunt, quam tesserae symbolicae honorum, dignitatum et iurium competentium argumenta, quibus iura et praetensiones conservari assolent. Facile inde diiudicare poteris, cur ex *insignibus* principum affixis superioritas territorialis cognosci possit (138). Nec non inde intelliges, cur *insignia* in parietes ecclesiae incisa vel depicta ius patronatus arguant (139). Et eodem modo *insignia* notae inviolabilitatis fiunt, quorum violatio gravissime vindicari solet (140). Nec minus in casu, quo ob ius aliquod controversum *insignia* vel alia signa e. g. *bedera vino vendibili suspensa* deiciuntur, constitutio pignorationis, non obstante, quod non multo negotio et sumtu reparari queant, constitutio vero ista magnum praeciudicium adferat, locum habet (141), cum potius rei signatae et controversi iuris, quam signi ratio habenda sit.

(138) PFEFF. *ad Vitr. L. III. Tit. 13. §. 25.* WESENBEC. *Conf. XXI.*

n. 68. (139) Et quidem arma patroni plerumque super portam maiorem, vel ubi fenestrae pictae post altare in medio fenestrae prae aliis conspiciuntur. Attamen in probatione iuris patroni ex *insignibus* caute procedendum monet LINCK d. *inaug. de probat. per insignia p. 60.*

(140) Ut docet exemplum Richardi, regis Angliae et Leopoldi, ducis Austriae apud ZIEGL. in *Schauplaz der Zeit p. 1463.*

(141) per *Rec. deput. Spir. a. 1600. §. 48.* RODINGI *Pandect. I. Cam. L. I. T. 10. §. 116. seqq.*

§. XXX.

MANVS apud omnes fere gentes symbolum erat fidei, mirum itaque non est, in contractibus *dextras* iunctas fuisse. *Franci* praesertim hunc modum per *dextram* firmandi vocabant *andelangum*, *bandtangen*, *vermitteltst Handschlags* (142). Hunc morem quoque in contractu feudali intervenisse, testatur formula *mit Hand und Mund*, quam saepissime in litteris clientelariis legimus (143). *Manus* vero in feudis adhibebatur tanquam fidei datae tessera, quo vasalli fidelitatem promittebant, neutiquam igitur eam pro symbolo feudi traditi haberi posse censeo (144). Vnde et feuda *iniurata* dicebantur, ubi manu saltem stipulata fides promittebatur (145).

(142) ECCARD ad *L. Sal. p. 73.* HEINECC. *Elem. I. G. L. II. Tit. 3. §. 76.* EVERH. OTTO in *Iurispr. symb. p. 189.* (143) BVDER in *Amoen. I. F. n. XVIII. p. 117.* (144) Conf. ESTOR in d. de *inaugur. benef. c. 1. §. 8.* (145) BVDER c. l. n. *VIII. p. 43.*

§. XXXI.

Accedo ad PALLIVM. *Pallium*, quod dicitur ornamentum de corpore *B. Petri* sumtum ac plenitudinem muneris pontificalis conferens (146), est fascia latitudinis trium digitorum, ex *candida lana linoque* confecta, *cruces quatuor nigras aut purpureas* intextas habens, et humeros ambiens, cum *duabus lineis sive chordulis* ab utraque parte ante et retro pendentibus (147), cui varias tribuunt mysticas rationes (148), et quod multis confici solet ceremoniis (149). Ab imperatoribus illud consecutus est pontifex (150), qui nunc suo iure, in signum confirmationis et traditae potestata-

testatis ecclesiasticae, metropolitanis illud concedit, quippe qui sine *pallio* ne quidem episcopalis ordinis iura exercere possunt (151). Ab hocce *pallio* uero nonnihil differt *pallium pontificis*, quo ipse in inauguratione induitur, hoc enim *tres* habet *acus aureas ternis unionibus fulgentissimis* ornatas, quarum prima ad pectus, altera ad humeri dextri cruciformem lineam et tertia in tergo sedere solet (152). E contrario *pallium imperatoris*, inter clinodia imperii relatum (153), cum *clericali pallio* eandem fere formam habere (154) *palliaque episcoporum* auctorem habere imperatorem (155), negandum non est.

(146) Quia deponitur super altare, quo ossa *Petri* custodiri dicunt, et eo tradito pontifex affirmat, se aliis partem potestatis a *Petro* sibi traditae communicare. (147) ZIEGL. ad *Lancell. L. I. Tit. II. §. 1.* LIMN. in *L. publ. L. III. c. 3. n. 48.* (148) Vid. RICHTER d. de *pallio* c. 2. §. 4. HENR. GVNT. THVLEMAR de *archiepisc. pallio* tb. 3. 4. (149) Vid. BOEHMER in *I. E. P. tit. de usu et auctor. pallii.* SCHMID d. de *omophorio Episc. p. 8.* Ipsum *pallium* describit SLEIDAN. *L. IV. §. 13.* POLYD. VIRGIL. de *rer. invent. L. IV. c. 12.* (150) STRAVCHII *Amoen. I. Can. sem. II. Eclog. 4. c. 11.* (151) STRUVII *Introd. ad prax. I. Can. p. 43.* (152) BECMANN de *bierarch. eccl. diff. II. c. 2. §. 4.* (153) Dn. de LVDEWIG de *Noxib. insign. imper. tut. p. 133.* (154) IDEM c. I. p. 134. (155) THOMASSINVS de *vet. et nova ecclesiae disciplina P. I. L. 2. c. 48. n. 8. 9.*

§. XXXII.

Alius autem *pallii* usus se exerit in simultanea investitura; celebris enim omnino est ritus, quem potissimum a principibus Sax. et *Brandenb.* in aula imperatoris observari constat, ubi simultanee investiti *digitis pallium* attingentes, ius succedendi in feudo sibi stipulantur (156), quem late describunt alii (157). Deni-

Denique et huc referri meretur antiqua illa consuetudo legitimandi liberos illegitimos per *pallium*, sed in hoc more describendo iam otium nobis fecit vir magnificus, CHR. GOTTL. SCHWARZIVS (158).

(156) Vid. *Append. Exam.* STRYK. p. 421. 432. 434. 439. 440. (157) LÜNIGII *Theatr. Cerem.* P. II. p. 974. MÜLLERI *Annal. Sax* p. 629. 430. 580. (158) in eleganti d. *de antiquo ritu legitimandi liberos illegitimos per pallium.* Altd. 1747.

§. XXXIII.

Itaque ad aliud symbolum progredior, quo ordine se nobis sistit PILEVS. Iam apud *Romanos pileus* libertatis signum fuit, unde eum in manumissionibus adhibebant. Moris enim apud illos erat, servis manumissis capillos radere et capiti calvo *pileum* imponere, ut eo quasi symbolo tempestatem servitutis effugisse viderentur (159). Hinc *pileo* imposito libertatem donari legimus (160), et servi ex testamento defuncti manumissi *pileati* dicebantur, qui funus praecedere solebant (161). Imo *pileum* symbolum libertatis fuisse, testantur nummi, quos *Brutus* a se et *Cassio* patriam in libertatem vindicatam significaturus curabat cudi (162) signatos *pugionibus* et *pileo*.

(159) SENECA *epist.* 47. PLAVTVS in *Amphitr. act.* I. sc. I. v. ult.

(160) l. 10. C. de *testam. manum.* (161) l. un. §. 5. C. de *latin. lib.*

Toll. (162) DIO c. 47.

§. XXXIV.

Diversa autem habemus genera *pileorum*. Imperatores, electores, archiduces, duces, equites, cardinales, archiepiscopi, episcopi et abbates inter alia insignia ac ornamenta quoque *pileum* gerunt, qui omnes pro statu ac dignitate a se invicem differunt; sed si omnia eorum genera et iura illis cohaerentia,
ac

ac ea, quae de *iure operiendi caput* notanda veniunt, perlustrare vellem, nimis a scopo aberrarem (163).

(163) Conf. CHRISTIANI BICCHII tr. de *pileo*, vom Recht des Hutts, rec. Halae 1736. 4.

§. XXXV.

In investituris videmus in saecularibus *pileum* et in ecclesiasticis potissimum *birettum* adhiberi. Varia huius moris habemus exempla. Sic *pileum* in inauguratione regis adhibitum testatur exemplum *Richardi*, regis *Angliae* (164). Duces per *pileum* investitos docet *Iohannes*, dux *Lancastriae*, qui factus est dux *Aquitaniae* per *virgam* et *pileum* (165), et dux *Würtembergensis*, qui traditis *pallio* et *pileo* dux pronuntiabatur (166). Marchionum hoc symbolo investitorum habemus exempla *Iohannis Francisci* de *Gontzaga*, marchionis *Mantuae* (167), et *Bonifacii*, *Montisferati* marchionis (168). Praeterea notissimus fane est *pileus ruber* cardinalium, quo ipsi a pontifice investiuntur (169). Insuper abbates in investituris utuntur *biretto* (170), et ipsi abbates *biretto* investiebantur, exemplo abbatis *Vetero-Cellensis* (171). Imo *birettum*, tanquam speciale tegumentum capitis, clericis proprium, videmus olim et nunc adhiberi in investituris canonicorum (172).

(164) ROGER. HOVEDENVUS *Hist. Angl.* p. 724. (165) THOMAS

WALSINGHAMVS p. 343. (166) HORTLEDER *L. III. c. 9.*

p. 813. (167) LÜNIGII *Cod. Ital. diplom. T. II. p. 34.* (168) MA-

BILLONIVS *Tom. V. Annal. Ord. S. Benedicti, in append. n. 12.*

p. 691. (169) Conf. auctor anon. *des Cardinals - Hutts.* ESTOR

diatr. de *cardinal. impub.* p. 47. (170) BVDERI *Amoen. Iur. feud.*

p. 119. Sic et legatus *Brunsuico - Lüneburgensis* a *Corbeiensi* curia

taeto pileo invest. obtinuit. LÜNIG in *Corp. I. F. T. I. p. 1943.*

(171) Vid. monument. Vetero-Cell. apud MENCKEN T. II S. R. S. p. 452.

(172) BOEHMERI I. E. P. L. III. Tit. 7. §. 7.

§. XXXVI.

Possent et speciatim hic agere de *pileo* sive *biretto academico*, qui a clericis communicabatur academiis (173), quum sciamus, cum rectorem magnificum *biretto purpureo* ornari in actibus solennibus, tum etiam *pileum* in inaugurandis doctoribus et magistris artium adhiberi, sed res est notissima, et a pluribus iam prolata (174). Annotanda quoque venit investitura principis *Hobenzollerani* de officio hereditarii camerarii *Brandenburgici* a. MDCXC. ubi a legatis *pileus* tangendus erat (175). Pari modo spectat huc etiam ius civitatis per *tactum pilei* consulis delatum, in novi civis inauguratione *Halae Sax.* adhiberi consuetum (176). Item ritus ille symbolicus, in *Hassia* olim praecipue observatus, quo sponsus *pileum* suum iuxta velamentum capitis sponsae deponebat, in signum, ut soluto sine prole matrimonio coniux defuncti superstes heres alterius ex asse omniumque proinde iurium, quod defunctus habuit, particeps fieret, quod formula: *Huth bey Schleyer und Schleyer bey Huth* indicare solet (177).

(173) BOEHMER c. I. (174) BICCIUS c. I. TITIVS in der Probe des geistl. Rechts. L. IV. c. 7. §. 34. LIMNAEVS in I. publ. L. VIII. c. 6. (175) MOSER im Staats-Recht P. VI. p. 128. (176) Dn. de LVDEWIG in d. de indole feudorum universim c. III. not. i. (177) WERNERI d. de pactis datalibus sub form. *Huth bey Schleyer* etc.

§. XXXVII.

Sed transeo ad aliud, SCEPTRVM scilicet, quod a *baculo* et *basta* utique differre videtur (178), quamvis aliter sentiat CHIFFLETIVS (179), *bastam*, *sceptrum*, *virgam*

gam et baculum aureum unum atque idem insigne regium significare affirmans. Quicquid sit, certum est, *scep- trum* omni tempore symbolum potestatis fuisse, quo vel imperia vel regna vel ducatus transferebantur (180). Sic inter imperatores per *sceptrum* inaugurabatur *Ludo- vicus* (181), et inter reges iam olim *Theodebertus I.* rex *Francorum* (182), itemque *Berengarius* et *Adelber- tus*, qui regnum *Italicum* ab *Ottone I.* per *sceptrum au- reum* susceperunt (183). Ducum vero per *sceptra* in- vestitorum exempla praebent dux *Luccensis* a *Ludovico Bavaro* (184), dux *Gelriae* *Guilielmus* a *Wenceslao* imp. (185), dux *Sabaudiae* *Amadaeus* ab *Henrico VII.* (186), et duces *Austriae* (187), ac *Apuliae* (188), per *sceptra* inaugurati.

(178) FRESNE v. *baculus*, supra §. XXVII. (179) in *Anastasi* p. 106.

(180) Conf. HOFFMANN de *origine et iure sceptrorum*, et BVDER de *feudis sceptri*. (181) SVGERIVS in *vita Ludovici*, L. VI. c. 13.

(182) OTTO FRISING. L. VII. c. 16. p. 148. (183) BARONII *Annal.* Tom. X. ad a. 968. §. 13. p. 783. (184) MEIBOM. T. III.

Rer. Germ. p. 210. (185) ESTOR de *inaug. benef.* c. II. §. 20.

(186) ESTOR c. I. (187) ADAM FRID. GLAFEY in *Anecd.*

p. 103. (188) SIGEBERTI *Chron.* ad a. 1180.

§. XXXVIII.

Praecipue vero ecclesiasticis principibus regalia per *sceptrum* conferebantur ex notissima *Henrici V.* et *Calixti II.* transactione (189), quanquam haec investi- tura per *sceptrum* episcopis non esset propria, quum et laici hac ratione investirentur (190). Certe usus *sceptri* non tam sollicitè in investituris ecclesiasticorum principum observabatur, nam et *vexilla* (§. XL.) in eorum investituris invenimus adhibita (191). Hodie v. haec differentia inter feuda *vexilli* et *sceptri* non am-

plius ex usu imperii attenditur, quum principes eccles. eodem ritu ac saeculares investiantur (192). An autem *gladius* in locum *sceptri* successerit (193), vix affirmari potest, quum symbola promiscue adhiberentur (194); neque et ideo, quia in defuetudinem abiit, penitus contendendi poterit, quod *sceptra* et *vexilla* haud amplius adhiberi queant, quum haec consuetudo publica lege non sit abrogata, atque adeo ab arbitrio imperatoris dependeat, num adhuc *sceptrum* vel *vexilla* adhibere velit. Denique et academiis, quippe quae iure praelatorum censentur, insignia iurisdictionis per *sceptra* conferri tralatitium est (195).

(189) IO. GVIL. HOFFMANN de concordato Henrici V. et Calisti II. de invest. episc. et abbat. BOEHMERI I. E. P. L. III. Tit. 20. §. 10. p. 904. PFEFF. ad Vitr. L. I. Tit. 2. §. 8. p. 65. (190) Id quod 18. exemplis docuit GOTTL. SAM. TREVER in d. de invest. per sceptrum feudis eccles. et saecular. communi §. 8 - 14. Goetting. 1741. qui tamen putat, *sceptrum* fuisse symbolum praestitae fidelitatis, quod negat ESTOR de inaug. benef. hac ex ratione, quia usus *sceptri* saepius omittebatur, cum tamen, si fidei signum fuisset, nunquam omitti potuisset. (191) BVDER de feudis *sceptri* §. 17. HERT. de super. territ. §. 67. (192) ITTER de feud. imp. c. IX. §. 33. (193) Vti STRUVIVS putat in I. feud. c. XI. §. 4. (194) LIMNAEVS in I. publ. L. IV. c. 7. §. 32. (195) THOM. LANSIVS de privileg. academ.

§. XXXIX.

Progredior ad SCVTA five CLYPEOS, quae antiquissimis temporibus in signum conferendae dignitatis et iuris translati adhibebantur. Maxime sane conspicuus erat mos veterum Germanorum, novum principem elevandi super *clypeum* (196). Immo, cum *scutum* apud Germanos nota fuerit libertatis, praecipue illud quoque adhibebant in adoptionibus, quale exemplum habemus

mus in *Guntchbranno* rege *Francorum*, qui *parma* sive *scuto* et *hasta* traditis, *Childebertum II. Chlotarii I.* nepotem adoptavit et ius succedendi in regno tribuit (197). Certe *clypeorum* usus veteribus semper honoris et iuris competentis symbolum indicabat, ratioque *clypeorum* in feudis aliisque collationibus iurium habebatur (198).

(196) Vid. laudatus Dn. SCHWARZIVS in d. de antiquo ritu elevandi principes inaugurandos etc. *Altd.* 1722. (197) GREGOR. TVRONENSIS *L. V. c. 17.* (198) *I. F. Sax. c. XXVI. §. 2.* Conf. illius rursus SCHWARZII probl. de *S. R. I. Archiscutifero*, *Altd.* 1738. Quae de septem clypeis notari merentur, vid. apud PFEFFING. ad *Vitr. L. I. Tit. 20. §. 4. p. 852.*

§. XL.

Tandem ad VEXILLA, cumque et illa ex *hastis* sint enata (§. XXVII), *vexilla* quoque tanquam symbola potestatis et imperii habentur; unde et *vexilli* erectio dominium supremum indicare solet (199). Notissima sane sunt feuda maiora *vexillis* collata, *die Fabn-Leben*, quibus maxime regalia concedi solebant; cum vero hae species feudorum a pluribus ex professo sint illustratae, ea, quae de illis monenda veniunt, ne actum agere videar, lubens praetermitto, provocans ad huiusmodi auctores (200). Praecipue autem huc spectat *vexillum rubrum*, *die Blut-Fabne*, ab omni pictura vacuum (201), quod regalia denotabat, ac cum *vexillis* provinciarum (202) in investitura solenni tradebatur. Itemque huc referri meretur ius gerendi *vexillum imperii*, *des H. R. Reichs-Sturm-Fabne*, quo comes *Würtemb. Ulricus IX.* a. MCCCXXXVI. primus a *Ludovico* imp. solenniter fuit investitus, et quod duces *Würtembergici* sibi adhuc vindicant, quamquam et hoc *vexillum* a *bannerio imperii*, *dem Reichs-*

Haupt-Pannier, diversum esse putent (203). Reliqua a. genera *vexillorum*, cum iam citati scriptores illa adduxerint, dedita quoque opera praetereo, et tantum de usu hodierno feudorum *vexilli* cum aliis moneo (204), quod, quamvis ritus investiendi per *vexilla* exoleverit (§. xxxviii.), exinde tamen non statim sit inferendum, ac si neutiquam amplius adhiberi possint. Quoad legitimationem denique infamium, militiae nomen dare cupientium, per *vexillum* usitatam, ritumque curiosum ac singularem, provoco ad BEVSTIVM obs. milit. 237. P. II. c. 8.

(199) FRESNE v. *vexillum*. (200) Conf. itaque v. g. NIC. HIERON. GVNDLING de *feudis vexilli*. PHIL. GVIL. ALB. TIMOTH. LYCKER de *Lützenvvick de vexillis et eorum in feudis usu etc.* Erford. 1730. IO. MICH. WEINRICH de *vexillis et vexilliferis*. CHRISTIAN WILDVOGEL de *iure vexillorum*. FRESNE v. *vexillum*. PFEFFING. ad *Vitr. L. I. Tit. 15. §. 22. lit. g. p. 1391. et L. II. Tit. 1. §. 17. lit. d. p. 970.* (203) OBRECHT de *vexillo imp. c. 3.* (202) Vid. *descriptionem invest. Augusti a. 1566. in append. Ex. STRYCKII n. XLII.* ex qua apparet, hoc *vexillum* non semper ultimo loco traditum fuisse, uti tamen putat STRYCK in d. de *invest. abus. c. IV. §. 22.* (203) CASSANDRI THVCELII *Elect. iur. publ. de a. 1694. c. IV. p. 111. 152.* (204) LIMNAEVS in *iur. pub. addit. ad L. IV. c. 7. n. 32.* PFEFFING. ad *Vitr. L. II. Tit. 1. §. 18. p. 980.* Negantes adducit ITTER de *feud. imp. c. IX. §. 34.*

§. XLI.

Ex reliquis vero symbolorum generibus paucis tantum subnectenda e. g. potissimum sunt: *calamarium et penna* (205), *calcaria* (206), *calceamenta* (207), *capilli* (208), *cingulum* (209), *cultellus* (210), *bipalia* (211), *denarius* (212), *sagitta et alia arma* (213). Quibus denique adiungo *instrumenta*, quippe quorum traditione, si iurium translationem condocent, iura haec

haec in alterum transmittuntur (214). Quae tamen cum in *feudalibus*, tum in *aliis iuribus*, usum *symbolorum* valde diminuerunt, ita, ut *Germani* (215) litteras edocti *instrumenta* ac *litteras beneficiarias* ad iura transferenda sufficere putarent (216). Vnde et hodie invalescentibus litteris *plurima symbola* in defuetudinem abierunt.

(205) Quae in *creandis notariis* adhibita, HERING *de molendin. qu. 24.*

n. 9. FRESNE *v. pergamenum*, ibique varia notabilia alia. Conf.

C. III. §. XLIII. (206) In creatione *equitum et militum* intervenire

solita, FRESNE *v. calcaria*. (207) Sic *calcei exutio* in signum re-

nunciationis solennis matrimonii cum gloire apud *Iudaeos* iam prae-

cepta *Deut. 25. 9.* ad cessionem postea rerum immobilium extensa,

Ruth. 4. 7. WAGENS. *in der Belehrung der Iüd-Teutschen Red-*

und Schreibart, add. fin. p. 36. ubi *forma calcei*, quam *Iudaei*

Fürtbenses haud procul a *Norib.* adhibent, aere expressa videri

potest, VERPOORT *c. l. §. 9.* (208) Quorum usum in *adoptio-*

nibus conspicuum narrat EV. OTTO in *Iurispr. symb. Ex III. c. 9.*

p. 326. (209) Quo iura militum et equitum olim conferebantur,

PFEFF. *ad Vitr. L. I. T. 20. §. 6. p. 866.* (210) Hoc, cum sem-

per ad manus erat, *Germani* frequenter utebantur in rerum immo-

bilium et sine dubio quoque iurium translatione, conf. FRESNE *v.*

investitura. (211) Vnde *ius palae vel bipalii, das Schaufel-Recht,*

sive *ius emphytevticum*, de quo iure IO. SCHILTER et DAV.

BERGER *pecul. conscripserunt diff.* (212) Apud *Germanos* cum

in *manumiss. servorum*, HOFFM. in *I. symb. vet. Germ. §. 4.* POLAC

in *syst. iurispr. Germ. c. 16.* tum et in *coëmtionibus uxorum* adhi-

bitus, HOFFM. *c. l. §. 5.* item in *canonicorum receptione*, BOEH-

MER *I. E. P. L. III. tit. 7. p. 553.* (213) *Germanis* in *manumiss.*

servorum usitata, quando scil. *usus armorum* *servis* *manumittendis*

concessus, qui alias eis serio interdictus erat, POLAC et HOFFM. *c. l.*

(214) STRYCK *de possessione instrumentali.* (215) De *iure Rom.*

in *l. 37. D. de S. P. R.* exemplum per *epistolam digiti* de aqua fluen-

te in fontem *usus* *gratia* *dati* et *concessi* extat. Sed quid per *digi-*

tum intelligendum sit, curiosa quaestio est: alii enim de *statuae* vel

imaginis digito, per cuius *foramen* aqua *stillet*, alii vero credibilius

de

de fistula exponunt *digitaria* seu etiam *unciaria*, vel quod idem sit, de *tabulo aquario*, cuius *diameter* sit *digitalis*, von einer zölligen *Wasser-Röhre*, indeque de tali *mensura aquae*, uti pluribus deducit MARS-MANN. in *Metrologia* c. 2. n. 5. et seqq. (216) BVDER *Amoen.* I. F. n. X. p. 133. ESTOR de *inaug. benef.* c. III.

CAP. III.

DE TRANSLATIONE IURIVM SYMBOLICO - NORICA.

§. I.

Ne ordo seriesve dicendi de iuribus hisce *symbolico - Noricis* nimis distraheretur, tractationem eorum, praeter id, quod iam C. II. ad §. XXI. indigitavi, in hoc caput speciale reservare malui, ut una eademque serie unaque quasi tabula de iisdem eo dilucidius constaret. Prouti et ob eandem causam tractationem eorum et recensitionem in alium arbitrium ordinem redigere consultius duxi. Cumque et animus sit, proprie de translatione vel concessione iurium symbolica differere, ea vero, quae in codice statutorio patrio T. XI. L. II. et V. de executione traduntur per *festucam* et *glebam* ratione rerum immobilium, quippe per quam creditores *ius reale* (217) consequuntur, hic et illic iam ab aliis exhausta sint (218), missis iis, *iura* quaedam *symbolico - Norica* alia in scenam producere et delibare constitui.

(217) Vid. STRYCK. de *invest. abus.* c. 2. §. 12. et de *poss. instrum.* c. 2. n. II. (218) Adeat, qui plura hac de re scire avet, Dn. LAZ. CAR. de WOELCKERN, *Consil. Nor. comm. succinct. iur. stat. Nor. ad d. LL.* ex cuius verbis p. 960. in f. et seq. pr. aliisque passibus coniecturare simul licet, executionem istam *symbolicam Noribergae* hodie-

hodierno aevo a longinquo iamiam tempore fere in defuetudinem abiisse. Id quod obiter et ideo tantum monere lubuit, ne quis illam ibi in viridi adhuc et ordinaria observantia esse putet cum VERPOORT. c. l. §. 55. aliisque cum eodem WEHNERVM voc. *Entspengut* secutis.

§. II.

Initium proinde ab IMMUNITATE a TELONIIS vel iure ista utendi fruendi capiendo, paucis praemoneo, *Noribergam* ex eo tempore, quo ibi commercia magis magisque crescere coeperunt, indeque a multis retro saeculis ad promovenda commercia vario modo sibi prospexisse, praesertim vero non tantum cum multis aliis emporiis ac civitatibus, iisque tum liberis imperialibus, tum et aliis, mutuas conventiones de exemptionibus ab onere teloniorum mutuis iniisse, sed etiam in confirmationem earundem receptarumque consuetudinum varia privilegia a quibusdam imperatoribus (219) et respectu quorundam ducatum etiam a nonnullis pluribus infra (§. XVI) ratione *Brabantiae* etc. denominandis ducibus obtinuisse.

(219) Vid. GE. TOB. OELHAFII, Consil. quondam Nor. diff. inaug. *de iure vectigalium Altd. 1659. hab. th. 72. 73. 74.* ubi simul inter alia, num altera civitas a pactis istis et conventis invita altera resilire possit? quaestionem movet, et negativam veritati plenissime respondere haud immerito censet, cum licita omnino et utilia eiusmodi sint pacta, in tantum, ut ad ea servanda iudicialiter agi possit; quid quod turpe aequae sit, atque bonae fidei ipsique iuri gentium contrarium, sub praetextu inaequalitatis cuiusdam, vel ex alia accidentaria causa, a pactis et consuetudinibus antiquissimis, altera parte contradicente, recedere, praesertim si pacta ista ab imperatoribus confirmata ratihabita sint etc.

§. III.

Praeter privilegia autem specialiora quaedam, inferius quoque locis congruis commemoranda, inprimis

mis huc facit privilegium generale imperatoris LVDO-
VICI IV. *Bavari* de a. MCCCXXXII. (220), quo dictae
conventiones consuetudinesve vel sic dictum ius
librarium, *Pfundrecht*, *Norimbergensibus* intuitu re-
censitarum simul civitatum aliarum, numerum
septuagesimum (221) excedentium, confirmatae sunt.
Et quanquam IOH. MÜLLNER primicerius olim *Nori-
berg.* egregius et in enucleanda historia patriae inde-
fessus, in msta relatione *von Zoll und Zoll-Freyheiten*
numerum istarum civitatum ad octoginta et plures
extenderit; attamen in ipsa specificatione septuaginta
tantum et duo loca recensuit, civitates nimirum
septuaginta et duo coenobia, *Gnadenberg*-scilicet et
Heilsbrunnense. Quamvis curatius istud inquirere
superfedere queam, contentus siquidem brevissimis
superaddere, quod ista duo coenobia in dicto privi-
legio non reperiantur, hoc vero ab aliis imperatori-
bus, ut et ab electoribus, communitum fue-
rit (222).

(220) Hoc erudito orbi in extenso communicatum est a praelaudato
Dn. de WOELCKERN in *Hist. Nor. diplom. ad h. a. p. 281. et sequ.*

(221) Vid. OELHAF. c. l. th. 73. (222) Vid. MÜLLN. c. l. eiusque
Annal. msti Nor. ad a. 1332. 1347.

§. IV.

Vtut autem, excepta *Colonia Agrippina* (§. seq.
xix.), dicta loca *omnia* intuitu *Norimbergae* immunitate
a teloniis reciproca gaudeant, vel ad minimum
gavisi *omnia* sint, dictoque modo illam acquisiverint;
non tamen *omnia*, imo *vix plurima* (223), sed for-
san pauciora tantum et ad minimum saeculo iam
toto priori et quod excurrit, eaque non singula re-
ciproce, in renovatione istius immunitatis anniver-
saria

faria symbolis aliisque solennitatibus usa sunt vel etiamnum utuntur. Siquidem praeter hoc, quod renovatio ista in variis locis plane non vel saltem non amplius usitata sit, quaedam loca sunt, quae vel reciproce nihil, quaedam, quae aliquid, et quidem aliquantillum pecuniae, reciproce dare et accipere solent, quaedam e contrario utplurimum *Norimbergae* immunitatem saepius dictam certa tantum pecuniae specie vel quanto redimere tenentur, *Norimberga* vero immunis plane est a tali praestatione. Rursus sunt nonnullae civitates, quae symbola quidem olim adhibuerunt, hodie autem pecunia redimunt. Itemque et *Norimberga* ipsa symbola quibusdam civitatibus dare obstricta est, nulla tamen reciproce accipit, sed tantum aliquid pecuniae (224).

(223) Id quod de suo adhuc tempore perperam credidit cit. OELHAF. d. l. th. 74. (224) Vti haec omnia fere et singula partim quodammodo ex cit. MÜLN. *Relat.* utut in quibusdam, maxime in recensitione ipsorum symbolorum aliarumve circumstantiarum, parciori iusto ac breviori, partim etiam quoad nonnulla loca suo modo ex sequentibus dignoscere licebit.

§. V.

Quod itaque, ut reliqua mittam, in specie loca ista, ratione quorum intuitu *Norimbergae*, vel vice versa ratione *Norimbergae* intuitu aliorum locorum, ad quotannis renovandam immunitatem a teloniis symbola quaedam una cum quibusdam quandoque adhibendis solennitatibus usitata respective sunt vel fuerunt, concernit, ea sunt, in quantum equidem indagare mihi licuit, ordine alphabetico quatuordecim sequentia: I. *Argentoratum*. II. *Bruxellae*. III. *Cambum*. IV. *Colonia Agrippina*. V. *Francofurtum ad Moenum*.

VI. *Ad Divum Galli.* VII. *Gnadenberga.* VIII. *Heilsbronna,*
coenobium. IX. *Heilsbronna, urbs imp. libera.* X. *Leodium.*
 XI. *Moguntia.* XII. *Monachium.* XIII. *Treviris.* XIV. *Wor-*
matia. Quae loca, exceptis iis sub n. VI. VII. et VIII.
 dicto quoque privilegio LUDOVICI inserta sunt.

§. VI.

Prodeat proinde hoc ipso ordine I. ARGENTO-
 RATVM, cui ex parte *Norimbergae* pro exemptione
 a vectigalibus annua quotannis, tempore nundinarum
S. Ioh. Argentoratensium, die *Vlrici*, traditur *ensis*, isque
 non tantum in capulo *orichalceo*, sed et in supe-
 riori vel lata parte verutae deauratus, multo tamen
 brevior *Bruxellano* et *Leodiensi*, quique MARPERGERO
 infra cit. *ein Reit-*, aliis vero minus probabiliter, *Richt-*
Schwerdt vocatur, ex cuius uno latere aurea *B. Virg.*
MARIAE imago, ex altero *Divi GEORGII* *erosa* (*geezt*)
 conspicitur; porro duae *chirothecae novae*, *albae*, *ovi-*
no-coriaceae, *falconariae*, *sinistrae* (*nunquam dex-*
trae), duorum praeter pollicem digitorum, technice *Scheer-*
Handschube, et admodum magnae, cubitales nimirum, *bis*
an den Elenbogen gehend, eodem corio in continenti subsar-
cinatae et caudatae, *geschobene*, *mithin gedoppelte oder im*
ganzen Stück durchaus gefütterte, *am Ende mit einem daran-*
gesetzten schmalen Schweif etc. (225); *baculus* itemque *al-*
bus, isque ex communi traditione *columnus* et *ad manu-*
brium usque decorticatus, longitudine *ulnam Argentoraten-*
sem exaequans, quem nonnulli *magisterialem* vocitant,
einen Meister-Baculum, una cum *nummo*, qui olim, teste
 inter alios *LIMNAEO*, ex relatione *Argentorati* audita, in
einer Sonnen-Cron (§. seq. VII. VIII.), ex traditione
 vero erronea *SPANGENBERGII*, in *einem Gulden*, consiste-
 bat, postmodum autem ex fide *MÜLNERI* cit. *Rel. ut*
 et

et hodie, in einer Französischen Crone, *ecu d'or en espece* (226). Quorum symbolorum traditio quondam per tabellarium (§. seq. xv.) fiebat, aliquod vero temporis post avulsionem *Argentorati* ab imperio et redactionem in potestatem regis *Gallorum* per quendam mercatorem *Noricum* illic negotiantem, qui una cum suis comitibus concivibus primitus in domus mercatoriae conclave, *Herren-Stube* dictum, sese conferens brevique sermone ad eiusdem domus antistitem dictam exemptionem renovaturus, *nummum istum aureum* exsolvit ac ab illo eandem nomine *Senatus sui* promittente reciproce *florenum aureum Argentoratensem* recipit. Dehinc cum illis in cellam telonariam abiens praeter *thalerum in specie* cum *decem florenis imperialibus*, pro convivio olim usitato officialibus telonariis solvendis, recensita *symbola* ibi demum exhibet recipiens apocham.

(225) An dessen Ende ein schlingenmäffiger Einschnitt und daran ein mit Gold-Leder gestrickter und überzogener Knopf, in welchem ein volles Quästlein von siebenley Farben. Auf dem Daumen aber sind die keinen Stulp habenden Handschuhe mit einem gedoppelten Zünglein und um den Daumen herum auf einen kaum zu sehenden goldledernen Riemlein nebst den Zünglein mit Seiden von verschiedener Farbe gezieret. Magnitudo talis chirothecae exinde colligi potest, quod pellis ovina ad eam requiratur maxima, longitudine duos ulnae trientes nonnihil excedat, latitudine vero cum computata cauda (quae sola ulnam dimidiam minus duodecimam attingit) plenam exaequet ulnam. (226) Conf. WAGENSEILII *Comm. de civit. Norib.* p. 202. et seq. ibique cit. LIMN. et SPANGENB. it. MARPERG. von *Messen und Jahr-Märckten* p. 344. LEONH. WILIB. HOFMANNI *alter und neuer Münz-Schlüssel* c. VI. qu. 25. et tab. I. II. cum effigiatis ibi monetis in tab. sub n. 12. 13. iunct. 14. pr. ibique effigies einer Genferischen Sonnen-Cron.

§. VII.

Valde igitur deceptus fuit citatus SPANGENBERGIVS *im Adelspiegel P. I. c. 18.* dum a minus gnaris causae huius instituti persuasus cum iisdem credidit, *Nürnbergam* symbola ista annuatim in signum ac recognitionem *iurisdictionis criminalis* mittere episcopo *Argentoratensi*, tanquam *Landgravio Alsatie*, quippe a quo ista *iurdictio* ipsi in *feudum* concessa sit. Quem quidem errorem crassissimum et manifestissimum, nulla proinde ulteriore refutatione dignum, cit. WAGENSEIL. et ante istum ab eo alleg. LIMN. Tom. II. Addit. suo modo iam detexerunt; in eo tamen haud minus hallucinati sunt, quod crediderint, missionem illam fieri in genere atque simpliciter ob *solam libertatem commerciorum*. Autor vero libelli, qui sine appposito loco et tempore sub tit: *Des Heil. Römischen Reichs Freye Stadt Nürnberg*, in forma octava prodiit, p. 54. et seqq. quique NIC. HIER. GVNDLINGIVS Prof. Hal. celeberr. indubitato fuisse creditur, errorem istum SPANGENBERGII ceu ineptum itidem valde admodum improbens inque causas occasionemque eiusdem inquirens has fuisse coniecturat, 1.) quod *gladius* sine dubio signum meri sit imperii, id quod omnes omnino monetae talium statuum, principum ecclesiasticorum et saecularium, quibus merum imperium ab imperatore in feudum datur, condoherent. 2.) Quod *baculus albus* notorie, si frangeretur, malefici reo in iudicio stanti nigrum signum sit, viam ad locum supplicii commonstrans. 3.) Quod *chirotheca* non minus tale quid sit, quod ad arma pertineat, et 4.) denique nummus, *die Crone* vel *Gulden*, ad vinum emendum conducatur, carnifici post peractam executionem multis in locis dari consuetum.

§. VIII.

§. VIII.

Idem dehinc ad eruendas et suggerendas verifimiliores causas, quae LIMN. hoc ipsum fatentem aliosque hucusque latuissent, progreditur, aiens: quod, uti plurimae picturae sint ancipites (*zweydeutig*), ita, ut quis *Herculem* cum suo *Nemaea* leone pro *Simfone* et simili quopiam adspiciat, ita ipsi imagines *S. Mariae* et *Georgii* in gladio erosae sequentes phantasias, quas ipsemet vocat, iniicerent. Notum nimirum esse, circa istud tempus, quo potentia principum crescere coepisset, civitates mutuae defensionis causa foedus invicem iniisse. Notum ulterius esse vexillum *S. Georgii*, de quo alibi tractasset. Tertio notorium esse, imaginem *S. Mariae* in vexillo urbico (*Argentoratensi* puta) conspici. Quarto non inficiandum, hoc ipsum vexillum *Argentorati* adhuc asservari etc. Quinto *baculum album* ceu *caduceum* oder *Herold-Stab* se pro signo habere pacis, duas v. *chirothecas* sexto pro signis belli, pacis vel diffidationis; notum siquidem esset, quod illis temporibus diffidatio facta sit, itemque variis locis tempore magnarum solennitatum, e. g. in *Anglia* tempore coronationum novi regis *champion* (227), quem necessario habere teneretur, proclamet regisque iura legitimamque elevationem mediante pugna, *durch das Kampf-Recht*, erga quemcunque defendere sese offerat, dehinc *chirothecam* suam in arenam proiciens. Idque isto aevo inter alias quoque personas usitatum fuisse.

(227) Id est gladiator, puginator, duello in campo decertaturus; unde nomen exortum est KAEMPFER, uti pluribus docet ECCARD. ad *L. Sal. p. 199. in f.*

§. IX.

§. IX.

Ex hisce itaque tandem infertur , quod dicta symbola ceu tesserae sempiternae confoederationis inter *Norimbergam* et *Argentoratum* huc mitterentur , neque una istarum urbium absque altera bellum inciperet neque finiret ; itemque quodsi quis uni illarum pro more istorum temporum pessimo , sui honoris praetense custodiendi gratia litteras diffidatorias misisset , etiam pro alterius hoste haberetur , in cuius ipsius signum *duae chirothecae bellicae et cubitales* , quae utique saltationi non adhiberentur , appositae fuissent. Ex qua arcta confoederatione non aliud , quam libertas commerciorum sequi potuisset , siquidem pro pondere centenario mercis *Noricae* , *Argentoratum* transeuntis , haud plus quam obolus persolveretur. Quodsi v. transmissio ob rem quantumvis hanc vilem negligeretur , istud pro signo mutatae inclinationis et faciei habitum fuisse (vel *haberi*) , indeque et libertatem commerciorum necessario desuisse (vel *desinere*) , nam cessante uno , cesset et alterum , nisi philosophi veritatem puram sive illibatam alioquin colore nigro imbuerint.

§. X.

Sed vero , qualemunque etiam probabilitatis speciem mysticae istae interpretationes , coniecturae et illationes , primo intuitu prae se ferre videntur ; haud tamen multo maioris illas esse ponderis , quam praedictae aliorum coniecturae , exinde facile apparebit , si paucis consideres , quod 1.) foedus *primum* inter quasdam urbes , quas inter et *Norimberga* erat , tempore dicto turbulento ad mutuam defensionem adversus hostes suos communes initum , reperiatur
demum

demum anno MCCCLXXII. 2.) Foederi huic *Argentoratum* cum aliis urbibus accesserit demum anno MCCCLXXXI (228). 3.) Exemptio e contrario ab onere *vestigalium* inter istud et *Norimbergam* mutua cum mutuis consuetudinibus anno iamiam MCCCXXXII. privilegio imperat. LUDOVICI confirmata fuerit (§. pr. III.), adeoque 4.) tempus ipsius conventionis de hac exemptione mutuae tempus istud indulti privilegii superet, indeque 5.) nullum supersit dubium, quin omnino praesumendum sit, hoc ipso iam conventionis tempore de *symbolis* illis in recognitionem ac confirmationem eiusdem exemptionis annuatim praestandis simul conventum, eaque et primo statim abhinc anno transmissa fuisse. Vt taceam, quod 6.) non solum florenus tantum aureus ex parte *Argentorati* ex pari ratione solvendus, sed et distantia ambarum civitatum nimia, omnem praesumptionis verisimilitudinem eiusmodi confoederationis *particularis* inter easdem, nedum exinde demum praetense enatae *ansae libertatis commerciorum* vel istius exemptionis *telonariae*, penitus et ad minimum tamdiu praeccludat, donec contrarium melius evincatur, quamvis hoc vix et ne vix quidem unquam fieri posse, plane persuasus sim.

(228) Vid. laud. MÜLLN. *msti Annal. Norib.* ad dictos annos, ibique praeter alios cit. LEHMANNI *Speyer. Chron. L. 7. c. 66.*

§. XI.

Septimo denique c. l. inter varios immistos iocos ridiculos superadditur, se credere, nummum *die Silber-Crone oder Gulden* vino destinatum esse pro more *Germanorum* veteri et hodierno. Verum, an nummus ille vel hodie usitatus exigui pretii praecise vino vel symposio, *zum vertrincken, oder iuxta WAGENSEIL. c. l. ex LIMN. zum verzehren*, vel potius libero honorarii

rarii loco illum recipientis arbitrio destinatum sit, tanquam rem parvi momenti in medio relinquo.

§. XII. II. BRUXELLAE, primaria hodie ducatus *Brabantiae* civitas, quo quotannis regulariter (§. seq. xvi.) ab immemoriali aevo per nuncium cancellariae *Noricae* tabellariumve iuratum ordinarium, armilla five scutulo *symbolico*, argenteo et deaurato insignibusque *Noricis* insignito, peregre tantum proficiscentibus tabellariis usitato, in sinistro tunicae pectore ornatum, ut et membranaceis com meatibus five litteris *systaticis latinis* pariter atque *gallicis* et *germanicis* (quas nonnulli *symbola* quoque vocant) communitum, *symbola* consueta dono mitti solent, in signum gratitudinis et recognitionis pro solenniter renovari denoque concedi solitis iuribus, consuetudinibus ac libertatibus five immunitatibus praesertim a vectigalibus aliisque oneribus et impositionibus, quibus cives *Noribergenses* temporibus pristinis non tantum *Bruxellis*, sed et in omnibus et singulis ducatibus, *Brabantino* nimirum ac *Limburgensi*, ut et in marchionatu *Antwerpiae*, uti, frui et gaudere consueverunt. Privilegia autem, supra (§. iii. v.) commemorata, confirmata quoque sunt ratione dictorum iurium a ducibus *Burgundicis*, *Brabantinis*, *Limburgensibus* etc. et quidem 1.) a PHILIPPO a. MCCCCXXXII. d. 29. Ian. *Bruxellis*, addente: ut quotannis praestandum illo absente relicto suo *cancellario* et *mareschalco* exhiberetur; 2.) ab eodem, anno sequ. d. 10. Dec. ibidem (229); 3.) a CAROLO a. MCCCCLXVIII. d. 12. Iul. *Brugae*. In quorum memoriam in curiae *Noricae* atrio maiori orientem versus et dextrorsum duae parieti infixae statuae lapideae variaque lapidea *symbola*,
mox

mox pluribus indicanda, cum sequenti inscriptione conspicienda sunt : S. P. Q. N. P. HONORI AC MEMORIAE SEMPITERNÆ ILLVSTRISSIMORVM BVRGVNDIÆ ET BRABANTIÆ NEC NON FLANDRIÆ COMITVM OB VECTIGALIVM IMMVNITATEM PER EORVM DITIONEM CIVIBVS NORIBERGENSIBVS BENIGNE CONCESSAM. Ex statuis istis dextra ducem *Burgundiae ac Brabantiae toga talari glauca*, auro hic et illic affabre condecorata, splendide vestitum, crinibus auro obductis praefigurat, qui sedens dextra arripit vel attingit *ensem*, ab altera statua amicta toga longa *rubra* aureisque fimbriis et sparsis orbiculis ovalibus, aureis ductibus scite insignitis, crinibusque itidem auro obductis ornata, *Norimbergam* representante, ambabus manibus genibusque flexis porrectum, *fat longum cum capulo deaurato, in vagina nigra, cuius vinculum aureis ductibus illustratum, sutura vero extrorsum versa, reconditum deorsumque pendentem.* Capulo affixus cernitur *cento (ein Lappe) luteus*, olim consuetus, una cum *deaurato balttheo*, cui *fibula (eine Schnalle oder Buckel) deaurata* adiuncta, super brachium dextrum ad genua usque pro- et dependente, *chirotheca insuper dextra, lutea, ex cruce immediate digitis quinque deorsum versis vaginae imposita, baculusque dehinc deauratus tenuis vaginae deorsum rursus incumbens.*

(229) Vid. cit. MÜLN. Annal. ad hos annos, de sequ. tertio silentes, pro *mareschalco*, in ipso privilegio expresso, *seneschall* legentes.

§. XIII.

Ex quibus proinde rursus ad oculum patet, quam graviter erraverit GVILIELM. ZENOCARVS a SCAWEN-vel SCHWABENBERG in libro de *republica, vita et moribus Caroli V. imp.* ex relatione WAGENSEILII d. l. inquit: *Non mirum, si Nurenberga a Bruxellana Civitate (quemad-*

H 2
modum

modum olim Roma ab Athenis et Sparta), *formam Magistratum Legumque ad Rempublicam gerendam petierit, eique ob eam causam adhuc quotannis Ensem maximum gratitudinis ergo dono mittat.* Quid vero de ipsius WAGENSEILII, solam iterum libertatem commerciorum substernentis, ut et de dicti anonymi c. l. sententia tenendum sit, easdem quippe de hoc ense, quas de *Argentoratensi* supra retuli, coniecturas fovendis, nisi quod aliquatenus *libertatem telonariam* admiserit, ex dictis (§. VII. et respective x.) satis superque constabit.

§. XIV.

Symbola autem sive xenia annalia consueti non in solo consistunt ense, uti ab iisdem et aliis, excepto aliquatenus MARPERG. c. l. plerumque refertur, sed et in particula infuper oblonga, et quidem ex fide peritorum in arte corii bovino - non cervino - lutei, nec albi, baltheolo plenius demum inde conficiundo apta, saepiusque baltheolus quoque vocari solita, item in sarcina vel fasciculo acuum netoriarum, in einem Päcklein Neb-Nadeln, in sex fortibus consistentium (conf. §. XXVIII. not. 254.), inque decem florenis aureis (230), ex quibus ensis cum capulo ferreo et affabre polito insignis magnitudinis est et longitudinis plane extraordinariae (231), qui cum ista particula corii semper cedit in patrimonium cancellarii Bruxellani temporalis eiusque, nisi aliter disponat, heredum. Quid vero Norimbergae quotannis per mercatores a Bruxellis nonnullisque, uti percipio, civitatibus Brabantinis aliis, mense Augusto, in recognitionem reciprocae libertatis vectigalium, in litteris Noricis vicissim promitti, in apochis vero Bruxellanis semper reservari consuetae, persolvendum sit, una cum aliis adhuc circumstantiis eo lubentius silentii peplo involvo, cum ad rem praesentem symbolicam

in se parum aut nihil faciant. Id unicum saltem addens, quod luculentia quaedam vestigia invenerim, vi quorum tantummodo ante plures quam centum annos *processio* quoque *solennis annua Norimbergae* ex parte *Antwerpiae* usitata fuerit, indeque forsan et *symbola* quaedam eademque forte consuetudo observata a *Sylva Ducis* etc.

(230) Forsan *chirothecae* etiam et *baculi* traditio pristino aevo consue-
ta erat, vid. §. XII. in f. (231) Dann es von Knopf an $3\frac{1}{2}$ Eln, die fünfmal auf verschiedene Art gefaltzte fürtreffliche Klinge allein ohne Angel oder Gefäß $2\frac{1}{4}$ Eln $\div \frac{1}{2}$ Zoll, dieses aber 1 Eln $\div \frac{2}{3}$ lang ist. Cuiusmodi generis *enses murales*, die Mauern- und Sturm-Schvverdter, quibus veteres ante inventionem pulveris reique tormentariae in defendendis olim muris adversus oppugnatores usi sint, quidam in arte gladiatoria periti probabiliter fuisse volunt, neutiquam vero, uti nonnulli perperam credunt, *gladios carnificum*. Conf. not. 254.

§. XV.

Tempus tradendorum istorum symbolorum cadit inter *festum assumptionis et nativitatis Mariae*, adeoque inter d. 15. Aug. et 8. Sept. plerumque tamen pro more in *mensē Augusti*. *Solennitates* autem usitatae sunt ex relationibus tabellariorum, nonnihil variantibus, *probabiliores* sequentes. Quamprimum scilicet tabellarius literas requisitoriales *membranaceas* atque *latinas*, ad supremum consilium *Brabantinum* semper, five gubernatores vel gubernatrices *Bruxellis* resideant five minus, dirigendas, cancellario insinuavit, illaeque ab hoc apertae sunt, dies postea certus ac hora, quibus ille una cum *ense* reliquisque exhibendis in conclavi quodam prope senaculum dicti consilii compareat, praefigitur, consiliarii que five togati, quos vocant (232), quotquot ex duodecim, ex

quibus praecellens istud consilium constat, in urbe praesentes sunt, nec isto anni tempore, ut solent, in praediis suis commorantur, iussu cancellarii convocantur. Ex his itaque statim die in illo senaculo congregatis quidam eiusdem ordinis egressus *ensemque* axillae imponens illic portat, quem tabellarius eo secutus ibidem recipiens in pleno inque conspectu simul multorum hominum, sed *masculorum* tantum, *apertaque ianua*, coram mensa, cui solus cancellarius assidet, tamdiu in manibus elevatum tenet, donec ille togatus, oratiuncula illius loci vernacula propositum senatus *Noribergensis* exponens, *ensem* ope tabellarii, vaginam arripientis, quandoque pro *dimidia* tantum parte, ut plurimum vero maximeque hodiernis temporibus *plene evaginatum* dictae mensae imponit sedemque suam ordinariam rursus occupat, tabellarius vero dictos *florenos aureos* unacum dicta *particula corii* itidem mensae eadem apponit. Quo facto cancellarius dictas litteras per secretarium suum publice perlegendas iubet, deinde vero ex volumine privilegiorum tenorem huc facientium explicans immunitatem telonariam pro *praesentis anni termino* denuo indulget, tabellarius autem eodem adhuc die in aedibus cancellarii lauto non tantum excipitur prandio, sed et viatico donatur. Discedens vero *apocham* postero plerumque die *latinam* accipit, eamque *patentem, membranaceam*, et munitam magno appenso *sigillo*, *cerae rubeae*, uti perhibetur, *ex utroque latere impresso*.

(232) Toga quippe sive *pallio longo nigri coloris* et *panneo* induti, reliquo vero vestitu pro cuiusque lubitu *alterius coloris* et *arbitrarii*. Cancellarius e contrario simili quidem modo amictus est, toga tamen eiusdem characteris sui, quo pollet, insignis ac praeminentis discernendi ergo *longior est* et *syrmaticus*, *einen langen Schuweif habend*.

§. XVI.

Quod reliquum est, notanter supra (§. XII.) monitum fuit, *symbola regulariter quotannis Bruxellis* consue-
to more exhibenda esse. Non desunt enim anni
vel exempla, quibus temporibus bellicosus lubenter
dispensatum est, facta tamen prius ad advertendum
quodcunque praeiudicium legitima excusatione de
suspensa *symbolorum* exhibitione utut paratissimorum.
Et quidem 1.) anno MDCXXXII. quo *Norimberga* mense
Augusto gravi obsidione in tertium iam mensem
cincta erat, ita, ut non tantum solitus commerciorum
usus hoc tempore fuerit interclusus, sed et facultas
tabellarios, ut antea, huc illuc mittendi plane fue-
rit praecisa et adempta: Quae proinde tragicae circum-
stantiae senatum *Noricum* commoverant, ut, praeter
litteras excusatorias latinas securioris praecautio-
nis ergo, etiam instrumentum protestationis solenne per
notarium duosque testes, quibus omnis *symbolorum*
litterarumque apparatus ad oculos exponebatur, lati-
no itidem idiomate conficiendum *Bruxellasque* mitten-
dum curarent, instrumentum v. litterasque excusa-
torias idiomate germanico *Leodium*. 2.) Annis MDCCII.
et sequentibus tribus, solis tamen eiusmodi litteris
excusatoriis absque tali confecto instrumento trans-
missis, ita ut anno MDCCVI. per tabellarium *symbola*
consue-
ta quintuplicia exhibita fuerint, atque unum
a togato quodam, quatuor a tabellario in senacu-
lum portata, omniaque supra dictae mensae imposi-
ta, unicum tamen tantum et quidem pro dimidia
solummodo parte evaginatum fuerit. E contrario
dispensatio anno MDCCXLVI. quo *Galli Bruxellas* posside-
bant, frustra tentata fuit.

§. XVII.

§. XVII.

III. CAMBVM, *Chamb* five *Cham*, urbs in *Palatinatu superiori* sita (233), quam inter eiusque iudicem, *Henricum a Rambsberg*, atque senatum, ut et inter *Norimbergam* anno iam MCCCXIX. die *Viti* scripta conventio de reciproca exemptione a vectigalibus intercessit, ut civis primus *Noricus*, post diem *S. Michaelis* *Cambum* veniens, eidem urbi unum pondus piperis (234), duas albas chirothecas et baculum album, eademque et cives *Cambenses Norimbergae* donare tenerentur, secundum MÜLN. in cit. Relat. in sequ. tamen ibi specificatione tradentem, quod dictae duae urbes tres quadrantes floreni quotannis sibi invicem darent invicemque rationes subducerent, gegeneinander abschrieben. Ut proinde istorum symbolorum traditio ipsa postmodum et iamdiu non amplius observata sit.

(233) De qua pluribus vid. ERTTEL *Chur-Bayr. Atl. P. I. p. 52.* (234)

Causam antiquae piperis donationis, paucissimis forte notam, cognoscere licet ex FRESNE v. *Piper*, verbis inter plura seqq. PIPER, *πίπερ*, arbor in India nascent, cuius fructus nunc notissimus, olim admodum placuit sola sua amaritudine et pondere emptus ut aurum et argentum, inquit Plin. lib. 12. Quae quidem piperis raritas ac pretium fecit, ut deinceps pro quibusvis aromaticis speciebus haec vox usurpata sit etc. In Codice Epist. S. Bonifacii Arch. Mogunt. Epist. 5. 146. et 148. piper iungitur thuri, cinnamomo, costo et incenso, quae omnia vice Eulogiarum amicis mittebantur etc. Conf. de cinnamomo §. seq. XIX.

§. XVIII.

IV. COLONIA AGRIPPINA, circa quam ante omnia probe notandum, quod renovatio immunitatis telonario - *Noricae* anniversaria non fiat coram magistratu istius civitatis imp., sed coram grafione et iudice electoralis iudicii ibidem saecularis *Coloniensis*, idque non tan-

tantum teste perpetua observantia , sed et privilegio *Walrami*, episcopi *Coloniensis* , de a. *MCCCXXXIV.* , a cit. *MÜLN. in Annal. ad h. a. ut et in cit. eiusd. Relat.* relato , quo civibus *Noribergensibus* immunitatem istam vectigalis iurisve librarii, *des Pfundrechts*, qua ab impp. et regibus imperii a longo abhinc tempore in et extra civitatem *Coloniensem* donati fuerunt , uti id post obtentam informationem cognovisset , cum reservato tamen iure sui praefecti confirmaverat , ut nimirum ipsi annuatim duae chirothecae una cum una libra piperis traderentur.

§. XIX.

Circa quae tamen symbola rursus observandum est, 1.) quod eorum plura sint , nimirum praeter duos florenos aureos in specie poculum (235) ligneum et caulis *cynamomi* (vid. not. 234.), ein *Caneel-oder Zimmet-Stengel* , ad quorum, ut et dictae librae piperis coemtio- nem $\frac{3}{10}$ *Philipps-Thalers* oder 3. halbe *Kopfstücke* i. e. florenus dimidius mandatario *Norimbergensi*, pro certo honorario conducto , *Coloniam* per dictum tabellarium ordinarium , vel si hic *Bruxellas* non ablegatur , per quendam mercatorem , una cum commemoratis reliquis literisque praefecti *Norico-telonarii* mitti solent , ubi haec symbola deinceps ab illo die vespertino ante festum apostolorum *Simonis et Iudae*, dicto *graffioni* praesentandae sunt , apochaque petenda. 2.) Quod dictae chirothecae novae sint et luteae , haud albae, cervinoque falconariae , *Hirschchen-Falcken-oder Falckenier-Handschube* , duorum praeter pollicem digitorum (§. VI.), non absque digitis pollice tantum praeditae (236). 3.) Quod nonnulli, ambas quotannis sinistras esse, scriptim retulerint , alii alternative hoc anno unicam tantum

I

dextram

dextram, altero anno *sinistram*, rursus alii hoc anno *duas dextras*, altero *duas sinistras* exhiberi assentant. Cum e contrario ex aliorum fide digniori testeque MARPERG. c. l. p. 345. quotannis *duae semper dextrae* tradantur. Et quod 4.) denique *Colonienses in et extra urbem* reciproce ideo nihil praestent, quia *Norimbergae* a vectigalibus non sunt exempti, uti iam (§. pr. iv.) aliquatenus ex MÜLN. cit. Relat. indigitatum est.

(235) Varia curiosa de *poculis*, non a solis *Germanis*, sed et aliis priscis gentibus, in deliciis haberi et amicos iis donari solitis, tradit WAGENSEIL de imp. offic. et suboffic. c. 15. (236) Welche wieder einen Stulp, noch Schvveif haben, sondern an statt dessen nur ein Spältlein mit einem ledernen Knöpflein oder Knöttlein an einer dergleichen Schlinge. Auch haben sie auf dem Daumen keine Zünglein, noch andere herum genehte Zierathen, sondern nur ein ledernes zwischen die Nath gelegtes Riemlein. Sind $\frac{2}{3}$ Eln $\div$ $\frac{1}{2}$ Zoll lang und ohne Spältlein et was uneniges über $\frac{1}{4}$ Eln breit.

§. XX.

V. FRANCOFVRTVM AD MOENVM eiusque decantatissimum iudicium tibicinum, Pfeifer-Gericht, a tibicinibus ita cognominatum, quibus praeceduntibus et tibias suas inflantibus variae urbes, inprimis *Wormatia*, *Bamberga* sic dicta *vetus* et *Norimberga* immunitatem teloniorum pristinam (237), post introductum olim commeatum, nach eingeholten Geleit, hodie vero etiam hoc non amplius expectato, die iudiciali ante nativitatem B. Virg. Mariae proximo (238), in mundinis autumnalibus et confessu iudiciali coram imperiali et iudicii urbici Sculteto, in curia Roemer, eiusdemque atrio magno, in quo iudicium tum temporis extra ordinem fovetur causaeque interim adhuc aliae tractantur, solenniter et

et regulariter (239) quotannis redintegraturae, ab antiquo usae fuerunt (240) et adhuc utuntur.

(237) Hanc ad *nundinas* tantum *Francofurtenses* minus rite restringunt

WAGENSEIL *de Civ. Nor. p. 276.* MARPERGER *c. l. p. 211.* Eam quippe per totum semper annum (§. XXIII.) vigere et obtinere ab huius rei gnarissimis firmissime mihi persuasum est. Quamvis nonnullas merces v. g. mel, oryzam, saccharum etc. immunitate ista non gaudere, sed vestigal pro illis pariter ac ab ipsis civibus *Francofurtensibus* praestandum ibi esse perhibeatur, et vice versa *Norimbergae* etc. Praeterea a. 1625. 22. Aug. in transactione *Norico-Francofurtana*, ut alia capitataceam, differentia potissimum stabilita est, 1.) inter merces *curru* et *navi* advectas, quarum priores porro penitus immunes, pro mercibus vero ex urbe avehendis persolvendus tantum *ein Freypfenning, des erlangten Zeichens halber*; 2.) ratione posteriorum inter sarcinam, quae a baiulatore una vice gestari potest et non potest, ita, ut illa tantum exempta, pro hac vero septem, *und von einer ieden Biedten Stabl* duo nummuli, *Pfenninge*, solvendi sint, *als ein Cron- oder Cran-Geld und solchen um so viel besser zu unterhalten.* De pontatico autem percipio, quod, uti in se non pro mercibus et personis, sed equis tantum, pro unoquoque nimirum 4. crucigeri, ita ab aurigis tantum aliisque peregrinantibus indistincte solvendum sit vernaculeque inde vocari soleat *die Pferd - Mauth.* Id quod occasione quaestionis, an dicta solennitate simul pecunia pro transitu pontis *Francofurtensis* solvenda quasi redimatur nec ne, quam celeberr. Dn. IO. RVD. ENGAV in d. *de pontium regionum iuribus* §. 23. movet illudque se nescire profitetur, paucis subnectere volui. Interim ibidem de ista solennitate etiam CAR. CHR. SCHRAMMII *Histor. Schauplatz der merckwürdigen Brücken Sect. III. c. 16.* et GEIERI *Obs ad ius et antiq. Germ. v. Pfeiffer-Gericht*, allegantur, additurque quidem, quod omnes, qui istius solennitatis mentionem faciunt, sequantur LVD. ab HOERNIGK *tr. de regali Postarum iure c. 18. theor. 20.* qui pontatici plane non meminerit; attamen ex illorum classe merito eximendi sunt MARPERG. *c. l. iunct. p. 343. et sequ.* et LERSN. mox pluribus citandus,

dus, utpote qui et varia specialia superaddunt; licet ambo pontatici itidem plane non meminerint. Ipsa vero verba dicti ab HOERNIGK lubens huc non transcribo, cum id ab aliis iam satis superque factum sit, interque eos etiam a laudato Dn. ENGAV, WAGEN-SEILIO, MARPERGERO. (238) Ante a. 1618. aliquamdiu actus hic a tribus istis civitatibus fiebat *die Ven. post adventum commeatus*, sed anno isto dies ille ante dictam nativitatem proximus antea consuetus a senatu *Francos.* denuo decretus legitur in LERSNERI *Chron. Frf. P. II. p. 561.* Qui proinde terminus cum stata hora aliisque requisitis substantialibus strictissime observandus est, nisi illae periculo amittendae istius libertatis se exponere velint. (239.) Annis enim 1505. 1632. 1646. ob itinera minus tuta Norimbergam dispensationem et dilationem praestandorum ad *nundinas futuras autumnales* alteras obtinuisse notat idem pluribus *c. l. p. 557. 561. 564.* de remissione vero sola *tibicinum*, quibus illa ob diaetam electoralem carere haud potuisset, illi, ut et *Wormatiae* a. 1580. concessa, *p. 560. etc. conf. P. I. p. 429. ad a. 1406. (240).* Eadem immunitate gavissam esse *Coloniam ad Rhenum*, item *die von Höningen* s. *Hönigen* (forte *Hungen*) similibusque solennitatibus olim renovasse, eam tamen neglexisse et amisisse, testatur LVD. ab HOERNIGK *c. l. et ex eo praeter Autor. des H. R. R. Fr. Stadt. Nb. p. 60. plures alii.*

§. XXI.

*Munera tunc exhibenda symbolico-Norica sculteto isti remanentia sunt: 1.) Poculum, ein Credenz, Becher, album, ligneum, sublime sciteque tornatum et pedatum (241), ad instar magni et sublimis cyathi vitrei. 2.) Libra piperis. 3.) Baculus, Stäblein, communiter et ubivis ita vocatus, semicubitalis circiter, tornatus, rotundus, nonnihil acuminatus, in parte extrema densiori incisuram habens, indeque, uti volunt, proprie acus potius consarcinatoria, Pack-Nadel, vel quod perinde fere est, iuxta MARPERG. *c. l. p. 343. textoria*, eaque palmaris lignea, eine Spannenlange hölzerne Strick-Nadel. 4.) Duae
 biro-*

chirothecae eaeque *hispanico-muliebres*, *Spanische Frauen-Handschuke*, ad manus tamen sat magnas aptatae, longitudine quadrantem ulnae et dimidiam, latitudine tres ulnae partes sedecimas exaequantes, digitatae, quinque scil. digitorum dextra et sinistra, luteae, non albae, ex subtili pelle capreae vel etiam caprae, *Rebe- oder Geiss-Fell*, confectae, quarum extremitates inflexae, die *Überschläglein*, altitudine particulam ulnae duodecimam attingentes, ex pari corio duplicatae, separatae tamen et ex innis tantum oris *chirothecis* citrino serico assutae, de caeteris vero pari serico circumsutis apertae, duas superne incisuras totidemque inferne habent, interque has supernas et infernas binoque incurvato lateri flocculum, ein *Döllein*, insutum itidem citrino sericum; in extremo *chirothecae dextrae* particulam corii globulatam, *sinistrae* vero tendiculam, eine kleine Schlinge, per sphaerulam vitream ac flavam transeuntem et commodatam, quippe qua *chirothecae* combinatae sunt (242). Quibus accedit 5.) *unica* tantum monetae veteris species, sic dictus *Räder-Albus*, isque teste LERSN. c. l. P. I. p. 426. duos tamen referente forteque duplicem album subintelligente, ex uno latere insignia indicans quatuor electorum *Rhenanorum*, ex altero signum cusae monetae loci. Cuius rarissimae hodie monetae valor intrinsecus olim quatuor circiter, si non quinque vel sex, exaequasse fertur *crucigeros*, non duos tantum, uti MARPERG. c. l. censuit, duasque etiam antiquae monetae species, quas *tour-sive turnos* (243) vocarent, exhiberi existimans (244). *Symbola Wormatiae* et *Bambergae* veteris substantialiter cum *Noricis* eadem sunt, nisi quod e. g. 1.) pocula non aequae sublimia sint, nec aequae artificiose tornata, 2.) *Wormatia* olim pileum insuper fibrinum, *Bibernen Filz-Hut*, donaverit, hodie vero a longo abhinc aevo eiusmodi veterem et attritum, a mandatario in actu solenni

elevatum, floreno redimat aureo, aliumque adhuc, teste LERSN. cit. p. 426. florenum aureum simul donare soleat. Conf. idem P. II. p. 558. a. 1509.

(241) Praecautiois loco in casum, si forte *poculum novum* in itinere damnum patiatur, tale in diversorio ordinario ab hospite *Francof.* asservari solet. (242) Ritus hunc *Francofurti nundinis autumnalibus singulis annis usitatum*, quo *chirothecae* coram *senatu pleno mensae* imponerentur, nullam aliam originem cognoscere, quam ut per *chirothecas* significetur, ius *nundinarum* ab imperatore, *chirothecam* mittente concessum esse, ex more supra C. II. §. VIII. relato, colligit IO. NICOLAI in *disqu. de usu et abusu chirothecar. c. 4. §. 8. 9. alleg. in MOLLENBECC. d. de tradit. symb. sect. 5. apb. 22. et a LERSN. cit. p. 426.* Sed vero, posito originem inde petendam esse, crederem tamen non tam *ius nundinarum*, quam potius *libertatem* ab impp. privilegiatam *telonariam* fore subintelligendam. (243) Vid. tamen HOFMANNI *Müntz-Schlüssel c. 6. ad qu. 10. iunct. tab. ad p. 233. it. p. 273. verbis: Zu Cölln, 6. Räder-Albus, oder 12. Schilling Cöllnisch.* (244) Item, quod *Norimberga* nihil reciproce accipiat, cum e contrario in *MÜLN. cit. Relat.* mentio fiat *dimidii Guldengroschens.* Interim haecce dona reciproca in se quidem exigui valoris sunt, respectu tamen effectus iurisque eximii *symbolice* repraesentati, maximi utique momenti. Praeter quod talis consuetudo *symbolica* ab antiquitate sese commendat.

§. XXII.

Actum solennem primum processionemque inchoat mandatarius *Wormatiensis*, senatorii plerumque ordinis et consularis, quem *Bambergensis*, itidem senator, hunc vero denique *Noribergensis* excipit, isque ut plurimum secretarius cancellariae vel quandoque alius officialis (245), quorum quilibet *rubro* indutus *pallio* alternatim comitatur alteros, *Noribergensem* vero inprimis mercatores etiam et negotiatores praesentes *Norici*, antea invitati. Tres vero *processiones* semper pecu-

peculiares et singulae e diversorio, ad minimum hodie, huius secretarii, quod fuit olim der Nürnberger-Hof, hodie autem das rothe Männigen, exeunt, praeceuntibus semper tibiisque suis canentibus tribus tibicinibus, iisque iampridem solis Noricis tantum (246), scuto tamen insignium argenteo-deaurato primum Wormatiensi, dein Bambergensi et postremo Noribergensi, palliis eorum caeruleis infixis, decoratis. Sequitur hos mandatarius comitibus suis stipatus, dextra tenens poculum cum xenis caeteris, quae praesertim a Norico hodie ita invicem iungi solent, ut dictum baculum sive acum poculo pipere repleto transverse sic imponat, ut duo extrema illius ex dextra et sinistra parte poculum transgrediatur, eiusdemque baculi situs, granis piperis in altum nonnihil coacervatis, quocunque meliori modo obfirmetur, cui deinceps baculo chirothecas, non amplius decussatim, nec amplius baculo appendens, uti olim usitatum erat, sed ita imponit, ut post impositam illis albi dicti monetam ex poculo nonnihil propendeant.

(245) LERSN. cit. p. 426. *adhibendos esse tradit notarios et testes, sed nihil horum et num forsan olim, uti videtur, adhibitio illa usitata fuerit, comperire mihi licuit; bene tamen, quod obiter addo, nullas litteras requisitoriales Francofurtum mitti solere.* (246) Tibicines olim quaevis dictarum trium urbium proprios adhibuit, sed postea permissu senatus Francof. ante a. 1608. ita transactum est, ut sola Norimberga tibicines sustentaret et a duabus alteris certam acciperet pecuniam, LERSN. cit. p. 426. iunct. P. II. p. 560. 561. Hist. Nor. dipl. p. 56. ibique cit.

§. XXIII.

Quamprimum mandatarius in dicto atrio cum suo comitatu in praesentia multorum variae extractionis hominum comparens locum assignatum occupat, et praefatiunculam actui huic styloque saeculi

convenientem absolvit, a *sculteto*, an civis sit huius vel illius civitatis, dona ista mittentis, quaeritur, responsoque *affirmative* insecuto, pluribus ab illo, ne aliae praeter civium illorum merces libertatis telonariae ergo per - vel inveherentur (247), monetur, tandemque nomine iudicii exemptio a teloniis pro anno et die confirmatur. Quo facto nuncius sculteti vel iudicialis, dona ista a mandatario accipiens mensae, eiusdem vero mandatum donis imponit, quod re-tenta deinde in conclavi iudiciali et a mandatario sub-scripta copia huic petenti restituitur. Ipse autem cum *tibicinibus in atrio semel adhuc tibias inflantibus* aliisque ordine priori in diversorium revertitur.

(247) Formulas quasdam antiquas recenset LERSN. c. l. *Iudicii v. tibi-cinum solennis confessus ipse una cum processione in atrio aliisque nota-bilioribus cupro insculptus* ibidem prodiit, ex quibus etiam plura bre-vitatis studio hic omissa animo concipi possunt.

§. XXIV.

VI. AD DIVVM GALLI, urbs *Helvetiae socia*, quae anno MCCCLXXXVII. cum *Norimberga* de reciproca im-munitate vectigalium scriptum et denuo paciscebatur, ita tamen, ut haec iura ab antiquo consueta quotan-nis ab illa praestanda sibi reservaverit, cum e con-trario *Norimberga* nihil quicquam reciproce exhibere sese obligaverit (248), nec hodie teneatur vel soleat. Iura autem ista sunt 1.) *diatretum ligneum et profundum artificiosum* i. e. poculum ex frusto ligni ignoti unico vel toto affabre tornatum et exornatum, altitudine tamen dimi-diam tantum ulnam minus pollice attingens; 2.) *baculus rotundus*, inferne densior et acuminatus, superne incisuram habens, longitudine dimidiam ulnam et sedecimam exae-quans; 3.) *duae chirothecae boedino-coriaceae*, dextra nimi-rum

rum et *sinistra*, breves et parvae, longitudine *ulnae* tantum *trientem* nonnihil excedentes, latitudine vero nonnihil *trientem dimidium*, caeterum hodierno aspectu *subluteae* triumque tantum digitorum (§. VI), quae tamen non quotannis conficiuntur, sed aequae ac *poculum* istud et *baculus* pervetustae sunt, et in loco officii telonarii ab antiquo usque ad solennem renovationem libertatis istius annuam asservantur; 4.) *unicum pondus piperis*; 5.) *florenus aureus*; 6.) *impensae* variae, utpote *prandioli*, *honorariorum officialium telonii*, *musicorum* mox pluribus describendorum, et si quae aliae. Ad curanda ista iura et solennia anniversaria, ab immemoriali aevo *quarta die Mercurii post festum paschale* observanda, vernacule *die Galler-Schenk* i. e. *Geschenk*, laudatae urbis ad *D. Galli* per suos fori mercatorii antistites quendam mercatorum *Noricorum* commissarium assignato ipsi quodam honorario constituit, qui hoc una cum statuto die per nunciorum magistrum, *den Bothenschaffer*, dicto loco indicat, *poculum* cum *chirothecis* deposcit et ad futurum actum processionemque solennem se commissarium comitandi gratia varios existimatiores mercatores invitat, die isto adveniente una cum commissario aliisque in *diversorio ad anserem aureum* sese congregantes, ex quo hora circiter duodecima processio solennis, praeceduntibus *quinque tibicinibus urbicis ordinariis et peculiari habitu superno rubro indutis, scutulisque suis consuetis ornatis, mit Posaunen blasenden Stadt-Musicanten oder Pfeifern*, ut et dicto nunciorum magistro, *poculum* illud *ligneum*, cui *piper aureusque florenus* insunt, *piperi* vero *baculus* ille, cui pariter eiusve incisurae ceu sustentaculo dictae suisque ligulis coriaceis et globulatis coniunctae *chirothecae* appensae, insertus est, publice praeferente, per *plateolam pannariam*

riam trans forum piscium, nisi tempestas breviorē viam exposcat, in locum sic dictae librae publicae inferioris peragi, *symbola* ista per commissarium nomine civitatis *ad D. Galli* officialibus telonariis in conclavi ibidem ordinario tradi simulque mediante orationcula libertas vectigalium reciproca pro anno et die expeti, ab horum primario nomine magistratus *Norici* promitti, tandemque gratiarum actione a commissario actus hic absolvi, processio ordine fere priori repeti inque diversorio mercatores comites publica gratiarum actione pro eorundem concomitatu persoluta ad breve prandium invitari solent. Et talis fere processio una cum quodam prandio etiam in urbe *ad D. Galli* quotannis eiusdemque iterum impensis consue-
ta est.

248) Vid. MÜLN. cc. B. ad d. a. ibique in *Annal. STVMPFII* *Schweizer-Chron.* L. 5. c. 8. allegans. Mentionem quoque huius rei paucis facit WAGENS. *de Civ. Nor.* p. 276. latius vero MARPERG. c. l. p. 343. etc.

§. XXV.

VII. GNADENBERGA, coenobium in *Palatinatu superiori*, haud procul ab *Altorfina* academia, ordinis *S. Salvatoris et Brigittae*, masculini sc. et feminini (249), in saepius dictum finem, iuxta cit. MÜLN. *Relat. Norimbergae* tradendas curat duas ocreas sive tres libras pecuniae, *ein paar Stiefel oder drey Pfund Geld*, nihil reciproce accipiens. Sed an et quid proprie hodie adhuc obtineat, me fugit.

(249) Vid. ERTEL *Chur-Bayr. Atl.* P. II. p. 261.

§. XXVI.

VIII. HEILSBRONNA, coenobium et gymnasium *Brandenburgicum*, olim commune, hodie *Onoldinum*, non longe a *Norimberga* distans, teste MÜLN. c. l. quotan-
nis

nis itidem *duas ocreas*, easque *centone* sive *coactili subsar-*
cinatas, *mit Filz gefüttert*, nihil etiam reciproce nan-
ciscens. Utut de proprio usu hodierno nihil certi
definire queam.

§. XXVII.

IX. HEILSBRONNA, urbs imp. libera, et *Norimberga*,
anno MCCCXXII. die *S. Thomae* compertam mutuum et
antiquam exemptionis a vectigalibus observantiam per
mutua documenta (250) communiverunt, ita, ut
urbs prior in reversalibus suis in recognitionem
exemptionis promiserit, quotannis *unam libram piperis*,
duas albas chirothecas, *baculumque album in aedem telonario-*
Noricam transportanda, cum additamento, ut *aurigae*
sub portis pro curru octo, *pro biroto quatuor solvere tene-*
rentur obulos, referente MÜLN. cc. ll. ad h. a. Quamvis
in cit. Relat. specificatione locorum nihil amplius de
his symbolis commemoret, sed tantum, quod *Heils-*
bronna Norimbergae annuatim pro iure libertatis istius
det *florenum aureum*, *tibicinibus etiam talem florenum*
et officialibus *florenos viginti quinque pro convivio*, *Norim-*
berga nihil reciproce. Ex quibus cognoscere licet 1.)
quod *symbolorum istorum traditio* postmodum desueverit,
2.) *processio quoque solennis cum convivio* in usu fuerit.

(250) Vid. documentum sive attestatum *Norib.* extensum, in quo
tempus post nundinas *S. Michaelis* constitutum legitur, apud MOSER
P. II. des Reichs-Stättischen Hand - Buchs p. 2. et in cit. Hist. Nor. dipl.
ad. d. a. ibique not.

§. XXVIII.

X. LEODIVM, cuius scultetus, quem magnum
appellitant, *Gross - Schultheiss* vel *Gross - Maior*, re-
cognoscendae quotannis (251) saepius dictae exemptionis
ergo plerumque (252) a supra commemorato tabellario

Norico Bruxellas proficiscente, ante vel quandoque etiam post expeditionem Bruxellanam, adeoque mense itidem Augusto vel ipsemet, vel eo absente sive aegrotante per secretarium suum, post acceptas ab eodem tabellario literas senatus Norici, chartas saltem cursorias et idiomate germanico inscriptas absque ulla solennitate in aedibus suis recipit et lucratur enssem ingentem (253) cum capulo orichalceo et manubrio filo orichalceo forti obducto; similem item particulam corii lutei §. XIV. descriptam, sarcinamque acubus notoriis repletam parilem, data desuper deinceps tabellario apocha (254), plerumque gallico idiomate conscripta locoque viatici thalero Leodiensi. Sed an et quid Leodium reciproce ulterius praestet, ignoro.

(251) Anno tamen 1703. symbola pro hoc et anno praeterito, eo, quod civitas ista ab hostibus liberata fuerit, per tabellarium illic transmissa et lubenter accepta sunt. Conf. de anno 1632. §. XVI. (252)

Siquidem anno 1704. et seq. dispensatum, symbolaque proinde absque tabellario transportata per mercatorem Leodiensem tradita sunt.

(253) *So nur bey 3½ bis 4. Zoll kürzer ist als das Brüsler Schuwerdt, jedoch die Klinge eben so schön gefalzt.* (254) In literis Leodiensibus apochae vice 1713. scriptis symbola ita descripta leguntur: *dans une boîte de fer blanc avec un espadon à garde de cuivre avec un morceau*

de cuivre jaune, et deux petits paquets d'éguller contenant chacun cent et cinquante. In aliis de a. 1716. inter alia habetur: *une longue corrique de cuivre blanc de cerf* (potius forsan *cuire jaune de boeuf* §. XIV. quamvis, quod colorem concernit, istiusmodi corii particulae Norimbergae ut plurimum provisorie praeparari solitae tractu temporis iam ibidem quandoque *pallescere* vel *albescere* perhibeantur).

A. 1723. *quelques paquets etc.* Saepius vero: *un paquet.* Duo quippe acum fasciculi unica compacti sunt sarcina. A. 1706. *la grande espée de Justice.* Conf. not. 231.

§. XXIX.

XI. MOGVNTIA, cuius camerarius, sculterus, iudex et senatus, referente MÜLN. in cit. Relat. cum

MERQLI-

MERQLINO sive MARQVARDO PFINZINGIO, sine dubio membro magistratus *Norici*, nomine eiusdem pactum utrinque deinceps documentis reciprocis munitum anno iamiam MCCLXIV. *Moguntiae* iniit, ut nimirum ambarum civitatum cives immunes invicem a teloniis essent, annuatimque *primus* civis *Noricus*, cum suis mercibus post festum *Walpurgis* *Moguntiam* veniens, telonario unum pondus piperis duasque albas *chirothecas* daret, et viceversa cives *Moguntini* *Norimbergae* talia praestarent (255). Circa quae tamen sciendum 1.) quod ex posterioris hodiernique aevi more nulla certa dies et hora praefixa sit, ita tamen, ut praestatio ista *Norica* durantibus *nundinis* *Frankofurtensibus* autumnalibus et statim post absolutum ibi ritum solennem supra recensitum fieri consueverit et teneatur. 2.) Quod *chirothecae* consuetae non sint albae, sed luteae eiusdemque formae ac qualitatis cum supra (§. XXI.) descriptis. 3.) Poculum rursus simile pipere isto repletum adhibendum sit. 4.) Baculus itemque iterum albus vel proprie lignea acus consarcinatoria sive textoria, incisuram quoque similem habens, sed quadrangulata, versus tn. cuspidem tenuior et acuminatior *Frankofurtensi*, aequae vero longa. 5.) Addatur illis quoque ein *Räder-Albus* supra c. l. pluribus commemoratus. 6.) Renovatio iampridem non per civem primum *Moguntiam* venientem, sed per secretarium cancellariae *Noricae* iuratum, fieri soleat. 7.) *Bamberga* vetus similia xenia, nisi quod iterum c. l. notato modo aliquatenus a *Noricis* distincta sint, annuatim afferens eadem ibi libertate telonaria gaudeat (256).

(255) MARPERG. c. l. p. 344. ait, *Moguntiam* nihil *Norimbergae* dare praeter apocham, de quo tamen dubito. (256) *Wormatiam* e contrario nulla amplius gaudere sed amisisse ferunt.

§. XXX.

Ex quo itaque utriusque civitatis mandatarii ex *Francofurto* illic veniunt, *Bambergensisque*, quem alter praeceuntibus tribus iterum supra descriptis tibicinibus *Noricis*, una cum solo illorum hospite, pro tempore ad catenam auream, itemque pedissequo conductitio, mandatarium dona transportantem sequente, comitatur, more locisque consuetis xenia tradidit, excipit eum *Noribergensis* in eorundem comitatu simili. Circa ipsam vero traditionem observandum est, quod ex muneribus a mandatario *Norico* eodem, quo saepius c. l. dictum est, modo iungi solitis, primo in aedem mercatoriam, in das Kaufhaus, publice portandis, ibidem dimidia tantum piperis portio retineatur baculoque dicto quadrangulato receptio debitae huius portionis inscribatur verbis: Kaufhaus hat seinen Anteil empfangen; quo facto baculus una cum reliquis xeniis certa pro convivio solvenda quantitate pecuniae a mandatario in domum quaestoriam, in die Rentey, gestari, ibique demum illa acceptari et protocollo mandari solent (257).

(257) Praefectis quoque *Moguntinis*, quos *Kelner* vocant, *Bischofs- et Külshemii*, *Milten- et Klingenbergae*, *Stockstadii* et *Steinhemii*, ex inveterato more exigui pretii ligulae, Nesteln mit zuveyen Steften, respective 16. 6. 24. 6. 24. et ultimo dicto loco rursus 24. dodecades et quidem 35. rubrae, 65. violaceae etc. dimidiam ulnam non multum excedentes, quotannis temporibus nundinarum duarum *Francofurtensium* (nunquam vero *Lips.* nec alibi) a conductore, *Gleits-Reuter*, secundario *Norico-Francofurtensi*, plaustra comitante, xeniorum loco suoque modo, si hariolari licet, intuitu commeatus tradi, deinceps vero ab illis inter suos subalternos aliosque commeatu inservientes distribui solent. Conf. *LEHMANNI Chron. Spir. L. 4. c. 22. p. m. 371.* de more nautarum *Spirensium* nonnihil simili.

§. XXXI.

§. XXXI.

XII. MONACHIVM, ratione cuius *rex Romanorum* LVDOVICVS, *Norimbergae* praesens, civibus eiusdem, tradente MÜLN. cc. ll. ad h. a. *die Saturni ante diem S. Iacobi* libertatem anno deinde MCCCXXXII. confirmatam (§. V.) concessit, ut in civitate *Monachiensi* per aquam et terram a vectigalibus immunes essent, eademque tamen immunitate etiam cives *Monachienses Norimbergae* gauderent. *Monachium* vero desuper in literis *reversalibus* die proximo post *S. Iacobi* diem in recognitionem ad traditionem annuam circa *S. Mich.* diem unius ponderis piperis, duarum albarum *chirothecarum* albi-que baculi sese obligabat, eodemque modo ad paria *Norimberga*. Loco cuius tamen temporis tempus circa festum *Iacobi* lubuit, exhibitione interim symbolorum istorum una cum poculo ligneo pipere dicto repleto vetusto parique modo utrinque cum reliquis, uti de *Gallenfibis* dictum, asservari solito (258), per omnia, ut aiunt, *consimilibus*, praevia ac ab antiquo in hunc usque diem utroque loco instituenda processione solenni, qualis cum ritu fere eodem reliquo supra ut et inprimis a MARPERG. c. l. pluribus descripta est, quarumque illa cum reliquo actu *Norimbergae* vernacule *die Münchner Schenck* nuncupari solet.

258) De certa quadam utrinque insuper solvenda quantitate pecuniae eiusdemque variis speciebus vid. MÜLN. cit. *Relat.* ex quibus antiqui *Guldengroschen* exhibitioni annuae utroque loco asservari et toties quoties alia pecunia permutari ac redimi solent.

§. XXXII.

XIII. TREVIRIS sive TREVIRORVM AVGVSTA, de qua tamen praeter supra §. VI. dictum haud plurare-
ferre

ferre possum , quam quod renovatio immunitatis telonariae reciprocae , teste MÜLN. cit. Rel. non usitata amplius sit , de consuetudine vero pristina in supra cit. LERSNERI Chron. Francof. P. II. p. 553. sine die tamen et consule leguntur verba seqq. *und die von Nürnberg sind schuldig , ihr sey viel oder wenig , ob sie im Jahr eins zu Trier kommen , 1. 1/2 Pfeffer , in einer weisen Schisseln , ein weisß paar Handschue gebencket an einen weisen stab , und sollen kommen mit einem Fideler zu einem Zoller , und als si das gethan , so seind sie allesampt des Jahrs frey , als man das an den von Nürnberg erfinden soll , also seind auch die Burger von Trier in den obgenannten Städten gefreibet , Zoll und ander Recht zu geben , als das alles der Stadt Trier alten Privilegien und Carten clärlich inhaben.*

§. XXXIII.

Agmen denique dictorum locorum XIV. claudat civitas imp. WORMATIA , de qua prae istis omnibus hoc maxime memorabile est , quod iam imperator FRIDERICVS II. a. MCCXIX. *Norimbergae* idiomate latino tale privilegium (259) ab imp. LVDOVICO aliisque postea (supra §. IV. et VI.) confirmatum , indulserit verbis sequentibus: *In civitate Wormatiensi in festo Ioannis Baptistae , si unus Norimbergen. dabit libram unam piperis , et duas chyrothecas anno illo nihil aliud solvent , vel amplius Norimbergen. (260).* Mutuam hanc exemptionem inter has duas civitates fuisse , symbolaque ista iampridem exolevisse cognoscere licet ex sequentibus verbis MÜLN. in cit. Relat. ibique specificat. sub tit. *Wormbs : wird die Zoll Freyheit gegeneinander abgeschrieben.* Id quod et hodie adhuc fieri perhibetur.

259) De quo primo ac vetustissimo *Noribergensi* privilegio, ibi adhuc ex antiquioribus reperiundo, alioquin etiam valde notabili, plura vid. in dilectiss. fratris IO. FRID. DANNREVTHERI d. inaug. de *Nemese Norica* Alt. 1741. hab. c. I. §. 10. ibique not. ut et in cit. *Hist. Nor. dipl. ad a. 1219.* (260) Teste ipso hoc privilegio in modo cit. *Hist. dipl. d. l. p. 11. iunct. MÜLN. cc. 4. ad d. a.*

§. XXXIV.

Interim, cum labor hic praeter omnem spem et praeconceptionem opinionem praenimis succreverit, penuriaque temporis insuper laborem, vela invitus contrahere cogor et ex dicendis quae supersunt, reliquis pauca quaedam potiora primis tantum degustare labiis perque indicem quasi saltem delineare, praesertim cum varia eorum exempla non directo ad ipsam translationem iuris per symbola factam vel faciendam tendant, sed tantum ad probationem iuris translati vel concessi, vel per possessionem acquisiti sive conservati, ob affinitatem tamen iucundae materiae haud lubenter praeterierim.

§. XXXV.

Sic e. g. certissimae perpetuoque loquentes tesserae iurisdictionis criminalis *Noricae*, ab immemoriali tempore concessae et acquisitae, sunt symbola ista perobsoleta, quibus sedile ligneum iudicis, criminali iudicio praesidentis, ex latere dextro armatur, nimirum brevis quidam gladius vetustus in vagina reconditus, baculus albus et columnus, chirotheca dextra antiquata et loricate. Parti sedilis vero posticae et internaе incisa est aquila imperialis biceps, uti id pluribus refertur in cit. *diff. de Nemese Nor. c. IV. §. III.*

§. XXXVI.

Nec leve quoque huius Nemeseos *Noricae* antiquissimae signum constituunt (uti in modo cit. diff. c. I. §. XXI. prolixius illustratur) symbola *tabulaeque pictae*, ab immemoriali aevo in et extra urbem, in locis praecipue a plebe frequentari solitis, parietibus aedium et hortorum passim appensae et pacis publicae fractoribus *amputationem manus* praefigurando comminantes appicta *securi*, insignita *pomo imperiali*, quod quidem primo intuitu signum ipsius iurisdictionis, imperiali auctoritate indultae, prae se ferre videtur, nihil tamen aliud, quam characterem tantummodo opificiarium fabricatoris securium significare credibilis, quinimo indubitatum plane esse reor.

§. XXXVII.

Ne quid multis dicam de symbolis: *Stöck, Band und Eisen* in suburbio *Gostenhof* etc. ac lite desuper inter *Burggravios Nor.* et inter senatum *Nor.* iampridem exorta, remittens me dicto brevitatis studio ad cit. diff. de *Nem. Nor.* iungendamque diff. inaug. IO. PAVLI ENDTERI de *symbolica possess. iurisdic. crim. von Malefitz u. Freys - Zeichen c. II. §. 12.* Neque de hac ipsa possessione vel his posterioribus symbolis e. g. in festucis nimirum, segmentis aedium, particulis corporis occisi eiusdemque vestium vel aliarum rerum mobilium consistentibus et pignorum loco ad arripiendam conservandamque pariter, atque ad probandam possessionem vel quasi iurisdictionis criminalis capi et asservari solitis, interdum etiam vestigia segmentorum ex adversa parte excissorum vel mediante alio excisso segmen-

segmento praescindi vel ope scalpri rursus complanari. Nisi quod paucis adhuc superaddam, quod iuxta ANDR. KNICHEN *de iur. territ. c. III. n. 406.* cit. in diss. G. A. STRUVII *de iurisd. et imperio c. ult. tb. 57.* pignorationes istae criminales coeperint, dum inter marchiones *Brandenburgicos* et civitatem imp. *Noribergensem* de iurisdictione criminali contentio suborta fuerit. Pro-ut et ipsum vocabulum *die Fraiss* olim in provincia tantum et regione sive vicinia *Norica*, inque *Palatinatu* et *Bavaria* notum fuisse atque exortum iam ab aliis observatum est (261).

(261) Vid. Dn. D. PRAEBES d. inaug. *de iniusta centenae extensione* tb. I. WEHNER in *Obs. pr. v. Zent.*

§. XXXVIII.

Ita et porro erudito orbi ex variis eruditis scriptis notoriis notum quidem est insigne frustra-que a nonnullis impugnatum *Noribergense* ius custodiae insignium imperialium, eorumque pro parte symbolorum coronationibus imperatorum regumve *Romanorum* inservientium et cum aliis lipsanis ante aliquot saecula eo translatorum; sine tamen vaticinio in apri-co est, per hanc translationem symbolorum *Norimbergam* quidem in possessionem iuris istius custodiae immissam fuisse, longe tamen aliam esse a nostri the-matis translatione iurium symbolica.

§. XXXIX.

Alia itentidem ratio est symbolorum, quae vernacule apellitantur *Lofungs- und Umgelds-Symbola*, utra-que vero in genere *Schau-Symbola*, ab officio nimirum huius nominis, ubi collectae istae vera pecunia ibi statis temporibus solvendae cum illis permutari et dein-

deinde haecce permutata symbola respective coram Perillustr. Dominis Reip. Duumviris loco consueto et in officio gabellarum in signum harum iamiam dicto loco exsolutarum collectarum, ut et eum in finem exhiberi solent, ut rite nunc praestita exsolutio protinus in manualibus publicis itidem connotetur. Nihil namque hic de iure quodam demum transferendo agitur, utut symbola illa tesserae sint iuris collectandi, a Salvatore olim iam *Iudaeis* praemissa sapiente quaestione indeque iustissime facta illatione notissima apposite admodum inculcati. Sic etenim e. g. in prioris generis symbolis hodiernum exhibendis, quae orichalcea et duplicia sunt, unum dealbatum maiorisque formae, circiter *eines Guldengroschens*, nummum argenteum, alterum minoris florenique sic dicti formae aureum denotans, in averfa parte respective legitur: NVMMVS ARGENTEVS (AVREVS) PRO AERARIO REIPVBLICAE NORIBERG. In prima vero facie circa insignia *Norica* triplicia: ANNO DOMINI MDCXXI. Collectae quippe istae, ut paucis attingam, pro dimidia parte auro, pro altera dimidia argento, computandae sunt. Caeterum quod collectae alias *symbola* vocentur, patet ex MATTHIAE *Theatr. hist. contin. p. I.*

§. XL.

Vt nunc diversa alia orichalcea quoque symbola eaque minutae formae sicco pede transeam, quae pro exigendis sportulis senatoribus et affessoribus nonnullorum dicasteriorum comparentibus distribui longo tempore solebant, cum e contrario non comparentes iure istas exigendi olim privati fuerint.

§. XLI.

§. XLI.

Propius quippe proprieque huc facit investitura illa solennis, qua *iura feudorum Bohemicorum* ab imp. et rege *Bohemiae* MATTHIA, praesentibus electore *Coloniensi*, diversis episcopis, principibus aliisque proceribus, in senatum *Noribergensem* in personis procuratorum duorum feudalium (*Leben-Träger*) *Norimbergae* in castri hypocausto equestri ex singulari gratia, contra morem quippe regni *Bohemiae*, tales investituras extra suos limites concedere haud assueti, sine tamen consequentia in futurum alleganda, per *nudum gladium* et admissionem amborum procuratorum ad *osculationem globi capuli*, anno MDCXII. d. Merc. 8. Jul. quo ipso imperator ex urbe postea discedebat, denuo transferebantur, praevio iuramento fidelitatis, *digitis duobus libro* (eoque, uti coniicio, sine dubio *evangelio*) *holoserico nigro auroque et argento exornato impositis praestito.*

§. XLII.

Huc spectant praeterea symbola e. g. doctoralia, magistralia et poetica notoria, quibus iura, honores et privilegia doctorum, magistrorum et poetarum in creandos novos solenni investitura transferuntur, de quibus partim supra sparsim dicta, partim vero quoad academiam *Altorfino-Noricam* diplomata RVDOLPHI II. FERDINANDI II. et LEOPOLDI passim iam in publicum emissa, videri possunt.

§. XLIII.

Nec minus symbola, per quae vigore diplomatis LEOPOLDI de anno MDCXCVII. (262) procancellarii *Altorfino-Norici*, S. C. palatii comitiva gaudentes,

v. g. notarios iuramento simul constringendos, itemque poëtas in aedibus suis solenniter creare ac investire omnesque adeo inde dependentes honores, iura et privilegia, illis conferre assolent, et quidem his per impositionem *laureae* traditionemque *annuli*, illis autem per *pennam* et *calamarium* i. e. *atramentarium*, *Schreib-Zeug*, non vero *calamorum conditorium*, *Pennal* five *Feder-Rohr*, quibus et *charta scriptoria annulusque*, quae quidem duo symbola in dicto diplomate non requisita extant, superaddi solent, in praesentia non tantum alterius notarii, sed et duorum aliorum testium et quidem plerumque doctorum iuris advocatorumque.

(262) Exhibet hoc inter alios MOSER in *Reichs-Stätt. Handb.* P. 2. p. 425. illud prius vero LEOP. dipl. p. 422. et *Hist. dipl. Nor.* p. 1049. seqq.

§. XLIV.

In eodem diplomate iisdem procancellariis multa alia iura variis personis indulgendi ius ac facultas conceditur, sed cum haec omnia ac singula, ut et, an et quatenus ratione quorundam istorum iurium symbola nonnulla, et quaenam usitata sint, maxime cum consuetis ritibus et pro dignitate materiae, nedum adhuc alia symbola, rite ac dilucide recensere vel saltem aliquatenus delineare nimis prolixum foret, hic subsisto eorumque discussionem ac enucleationem aliorum industriae relinquo.

T A N T V M.

E M E N D A N D A.

Pag. 17. lin. 16. et 17. leg. hoc symbolum - - adhibeatur; p. 20. lin. f. post verba: Cognoscimus add. inde simul; p. 34. lin. 7. leg. est pro sit; p. 37. lin. 21. post verb: suspensa pon. comma; p. 44. lin. 15. pon. §. 94. pro 10; p. 49. lin. 29. post verb: confirmata pon. et; p. 50. lin. 7. leg. MVLNER; p. 55. lin. 5. leg. *Nemaeo*. Sphalmata ulterius forsan monenda B. L. Job nimiam temporis angustiam excusare haud detrectabit.

Dannreuther, Christoph F.

Diss. inaug. de translatione iurium symbolica ex vario, itemque et iure
Norico

Altorfium 1748

4 Diss. 5252 a#Beibd.14

urn:nbn:de:bvb:12-bsb11050249-2

VD18 14898667-003